

WATERWAYS

ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ: Ερευνητικό Κέντρο Φρέντερικ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΑΙΝΙΩΝ - ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ (2.6.2)

3.6.2.1 Ετοιμασία σεναρίου ταινίας

Ημερομηνία: Μάιος 2022

Το παραδοτέο αυτό ετοιμάστηκε από το Ερευνητικό Κέντρο Φρέντερικ (Frederick Research Center) στο πλαίσιο της πράξης *Υδάτινοι δρόμοι και ιστορίες στο Ε4 και στα Γεωπάρκα της Ανατολικής Μεσογείου* (Ακρωνύμιο: WaterWays), η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΤΠΑ) και εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Κύπρου στο πλαίσιο του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG-V Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020.

Ετοιμασία σεναρίου: Δρ. Νικόλας-Γιώργος Ηλιάδης

1. Εισαγωγή

Το παραδοτέο αυτό αποσκοπεί στην ετοιμασία του προσχεδίου κειμένου (σεναρίου) στη βάση του οποίου θα υλοποιηθούν οι λήψεις σκηνών (πλάνων) για την ετοιμασία ντοκιμαντέρ για σκοπούς της πράξης WaterWays, με θέμα οι «*Δρόμοι του νερού* εντός της Κοιλιάδας Μαραθάσας». Η παραγωγή του ντοκιμαντέρ (ταινίας) εντάσσεται στις δράσεις διάχυσης και προβολής της πράξης, και αποσκοπεί στην ανάδειξη θεματικών περιοχών ενδιαφέροντος, για την προβολή και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής «Κοιλιάδας Μαραθάσας», ως περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής και πολιτιστικής αξίας και στενά συνδεδεμένης με το υδάτινο στοιχείο. Επίσης, έμμεσα θα θέσει στον τηλεθεατή θέματα που αφορούν στην περιβαλλοντική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση του νερού.

Το προσχέδιο σεναρίου (σκελετός σεναρίου) αποσκοπεί στο να προβάλει στο ευρύ κοινό την αξία του νερού ως πηγή ζωής για το φυσικό περιβάλλον αλλά και για τον άνθρωπο τον ίδιο. Η γενική προσέγγιση όσον αφορά στα στάδια και στο φαινόμενο του κύκλου του νερού μπορεί να είναι οικία στον μέσο πολίτη, αλλά έννοιες όπως η απορροή, η διήθηση και ο εμπλουτισμός του υδροφόρου ορίζοντα είναι έννοιες που οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν και που θα εξηγηθούν με απλό λόγο και θα αναδείξουν την επίδραση τους (και σύνδεσή τους) με τα πολιτιστικά στοιχεία, την ιστορία και τη λαογραφία της περιοχής «Κοιλιάδας Μαραθάσας», όπως αυτή περιορίζεται στα όρια του Γεωπάρκου Τροόδους. Μέσα στο σενάριο θα γίνεται αναφορά και εισαγωγή στο μονοπάτι E4 που περνά από την περιοχή «Κοιλιάδας Μαραθάσας» καθώς και ανάδειξη των φυσικών στοιχείων ιδιαίτερης αισθητικής και περιβαλλοντικής αξίας που υπάρχουν σε αυτό.

Το σενάριο θα προωθήσει το έργο, ενώ παράλληλα θα στοχεύσει στην προβολή και αύξηση της ελκυστικότητας των περιοχών φυσικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος της περιοχής «Κοιλιάδας Μαραθάσας», όπως αυτή περικλείεται από το Γεωπάρκο Τροόδους, αλλά και στην ανάδειξη θεματικών περιοχών ενδιαφέροντος σε σχέση με το νερό επί της διαδρομής του E4.

2. Σκελετός σεναρίου (σενάριο)

Οι δρόμοι του νερού στην περιοχή Μαραθάσας

A/A	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
1.	Η περιοχή της Μαραθάσας	• <u>Γεωγραφικός προσδιορισμός της Μαραθάσας</u> Η περιοχή της Μαραθάσας, αποτελεί γεωγραφική περιοχή του ορεινού όγκου της οροσειράς του Τροόδους, και καταλαμβάνει έκταση 208 Km², δηλαδή το 2,2% της ολικής έκτασης της Κύπρου. Η περιοχή της Μαραθάσας ορίζεται από τα διοικητικά όρια των 14 κοινοτήτων της περιοχής, που είναι για την Επαρχία Λευκωσίας (183 Km²): Γερακιές, Καλοπαναγιώτης, Κάμπος, Μηλικούρι, Μουτουλλάς, Οίκος, Πεδουλάς, Τσακίστρα και για την Επαρχία Λεμεσού (25 Km²): Άγιος Δημήτριος, Καμινάρια, Λεμύθου, Παλαιόμυλος, Πρόδρομος, Τρεις Ελιές. Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής της Μαραθάσας, καταλαμβάνεται από τα κρατικά δάση Πάφου και Τροόδους. • <u>Η ονομασία της περιοχής Μαραθάσας</u> Η Μαραθάσα απαντάται ως γεωγραφική περιοχή κατά τα Μεσαιωνικά χρόνια (δηλ. κατά τη Βυζαντινή περίοδο στο νησί). Εντούτοις, στοιχεία και αναφορές σε ιστορικά βιβλία, όπως το «Λεόντιου Μαχαιρά Χρονικόν» του 15^{ου} αιώνα, τα «Ανέκδοτα έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το αρχείο της Βενετίας (1474-1508)» κ.ά., μαρτυρούν ότι πήρε αυτή την ονομασία από τον πρώτο οικισμό που αναπτύχθηκε στην περιοχή, τον οικισμό του Μάραθου, ο οποίος με τη σειρά του ονομάστηκε έτσι (Μάραθος) εξαιτίας του φυτού μάραθος (<i>Foeniculum vulgare</i>) που αφθονούσε στην περιοχή. Για τη φυτονομική προέλευση του ονόματος της κοινότητας του Μάραθου γίνεται αναφορά σε αξιόλογο αριθμό ιστορικών κειμένων. - Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι η περιοχή της Μαραθάσας, συχνά ονομαζόταν και ως Μυριανθούσα, στη λόγια Ελληνική γλώσσα, όπως αναφέρει στα απομνημονεύματα του ο Ρώσος μοναχός Μπάρσκυ το 1733. Η πρώτη επίσημη αναφορά για την περιοχή της Μαραθάσας, ως Μυριανθούσα καταγράφεται στον κώδικα του Παρισίου (Αρ. 1129, 1) το 1353. Το προσωνύμιο δόθηκε πιθανότατα θέλοντας να αναδείξει την ομορφιά του τοπίου, με τα πολύχρωμα δάση, θάμνους και φυτά που υπήρχαν στο σύνολο της περιοχής και τα πολύχρωμα άνθη που αυτά σχημάτιζαν. Ο οικισμός Μάραθος, αν και δεν υφίσταται σήμερα, φαίνεται ότι βρισκόταν στα βορειοανατολικά της κοινότητας

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Πεδουλα, όπου παρατηρούνται κατάλοιπα αρχαίου οικισμού και όπου ιστορικές αναφορές μαρτυρούν την παρουσία του τόσο κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας (1191-1489) όσο και της Ενετοκρατίας (1489-1571) στην Κύπρο. Υπολογίζεται ότι ο οικισμός εξαφανίστηκε την περίοδο μεταξύ 1750 και 1825. Πολύ κοντά στον οικισμό του Μάραθου, σύμφωνα με ιστορικές αναφορές, υπήρχε ακόμη ένας οικισμός, ο Τρουλληγός, ο οποίος βρισκόταν πλησίον (απέναντι) της σημερινής κοινότητας του Καλοπαναγιώτη και φαίνεται να ακολούθησε ιστορικά την πορεία του οικισμού του Μάραθου.
2.	Το τοπίο, το ανάγλυφο και το κλίμα της Μαραθάσας	• Το ανάγλυφο της περιοχής Το τοπίο της Μαραθάσας χαρακτηρίζεται από ορεινή τοπογραφία με ψηλές βουνοκορφές, με την υψηλότερη να είναι η κορυφή Νορθ Σιώλτερ (γνωστή και ως Κοκκινόροτσος) στα νοτιοανατολικά της κοινότητας του Πεδουλά, με υψόμετρο 1709 m. Στην περιοχή της Μαραθάσας βρίσκεται και η κορυφή του Τρίπυλου (1362 m), η οποία αποτελεί την ψηλότερη κορυφή του Δάσους Πάφου. Οι ψηλές βουνοκορφές της περιοχής, το έντονο ανάγλυφο με τις απότομες πλαγιές και τις βαθιές χαράδρες, η γεωλογία της περιοχής και το έντονο και πυκνό υδρογραφικό δίκτυο της περιοχής της Μαραθάσας, έχουν λειτουργήσει καταλυτικά μέσα στους αιώνες ως προς την ανάπτυξη του ιδιαίτερου τοπίου. Είναι προφανές ότι ο ορεινός αυτός όγκος στις κορυφές της οροσειράς του Τροόδους αποτελεί την απαρχή των ορεινών περιοχών των λεκανών απορροής σημαντικών ποταμών του νησιού. Έτσι, το τοπίο σε αρκετές από τις κοινότητες της Μαραθάσας, μαρτυρά εκείνα τα χαρακτηριστικά των ορεινών λεκανών απορροής, όπου ο κύριος ποταμός διαμελίζει το τοπίο του χωριού, δημιουργώντας ταυτόχρονα βαθιά και στενή κοιλάδα, με τις γύρο πλαγιές να «πέφτουν» σχεδόν κάθετα (μεγάλες κλίσεις) πάνω στην κοίτη του ποταμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του ποταμού Σέτραχου στη Βόρεια Μαραθάσα, του οποίου η παρουσία και η εξέλιξη στον υψηλό όγκο της οροσειράς του Τροόδους, αποτυπώνεται στην ανάπτυξη (χωροθέτηση) του οικισμού της κοινότητας του Πεδουλά. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ο Πεδουλάς φαίνεται να έχει αναπτυχθεί πάνω σε βαθμίδες (πεζούλια), οι οποίες εν μέρη αποτελούν φυσικές αναβαθμίδες, που δημιουργήθηκαν χιλιάδες χρόνια πριν, μέσα από την σταδιακή εξέλιξη του υδρογραφικού δικτύου της περιοχής. Οι βαθμίδες συνιστούν ένα από τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά των ρευμάτων και των ποταμών, που είναι εμφανή και εύκολα αναγνωρίσιμα. Επίσης, οι διάφορες γεωλογικές και εδαφολογικές δραστηριότητες που

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		συμβαίνουν εξελικτικά μέσα στους αιώνες, λόγω των φυσικών και χημικών διεργασιών, συνέβαλαν στη δημιουργία αφθονίας ρηγμάτων που οδήγησαν στη δημιουργία ποτάμιων συστημάτων. • Το κλίμα της περιοχής Οι κλιματολογικές συνθήκες που δημιουργούνται από την τοπογραφία της οροσειράς του Τροόδους, μαζί με το γόνιμο έδαφος που δημιουργήθηκε από τη διάβρωση της μεγάλης ποικιλίας των πετρωμάτων του, ήταν πολύ σημαντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη των δασών και των γεωργικών καλλιεργειών επηρεάζοντας, έτσι, την ετερογένεια του τοπίου της περιοχής. Η παρουσία της οροσειράς του Τροόδους καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις κλιματολογικές συνθήκες του νησιού και κυρίως την κατανομή των βροχοπτώσεων. Το κλίμα της περιοχής Μαραθάσας, είναι το τυπικό Μεσογειακό κλίμα με αισθητά πιο δροσερά καλοκαίρια και πιο κρύους και πολύομβρους χειμώνες. Το μέσο ετήσιο ύψος των κατακρημνισμάτων (βροχόπτωση και χιονόπτωση) κυμαίνεται από 600 mm-1100 mm (σε περιόδους περιορισμένης βροχόπτωσης η ελάχιστη τιμή μπορεί να φτάσει τα 400 mm) που είναι αρκετά ψηλότερο από τον μέσο όρο ολόκληρης της Κύπρου (320 mm). Οι μήνες με τη μεγαλύτερη βροχόπτωση είναι ο Δεκέμβριος και ο Ιανουάριος, ενώ η περίοδος από τον Μάιο μέχρι τον Σεπτέμβριο είναι συνήθως άνομβρη, με σποραδικές καταιγίδες που όχι σπάνια φέρνουν καταρρακτώδεις βροχές. Σε υψόμετρα πάνω από 1000 m η χιονόπτωση είναι ένα συχνό φαινόμενο.
3.	Η γεωλογία της περιοχής & της Μαραθάσας στο τμήμα του Γεωπάρκου Τροόδους	• Η γεωλογία της Μαραθάσας Η περιοχή της Μαραθάσας, αποτελεί τμήμα του οφιολιθικού συμπλέγματος του Τροόδους, το οποίο συνίσταται από μια ομάδα βασικών και υπερβασικών πυριγενών και χημικών ιζημάτων. Τα πετρώματα της περιοχή της Μαραθάσας είναι πυριγενούς προέλευσης με συγκεκριμένες ιδιότητες που προσδίδουν στο τοπίο ένα ιδιαίτερο σχήμα και χρώμα. Τα πετρώματα αυτά μέσα από τις διάφορες διαβρωτικές δραστηριότητες (όπου το νερό αποτελεί ένα από τα κύρια στοιχεία διάβρωσης των πετρωμάτων), δίνουν διαφορετικά γεωμορφώματα και σχήματα στο ανάγλυφο της περιοχής, όπως: - Γεωμόρφωμα στον Μουτουλλά σε μορφή γυναίκας (μύθοι και συμβολισμοί) - Γεωμόρφωμα με το κεφάλι αετού στις Τρεις Ελιές (μύθος και παραδόσεις)

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Η οροσειρά του Τροόδους αποτελεί το κυρίαρχο μορφολογικό στοιχείο της Κύπρου, καταλαμβάνοντας το κεντρικό τμήμα του νησιού. Η οροσειρά, γεωλογικά αποτελεί ένα οφιολιθό σύμπλεγμα, ορισμός που δόθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στα πετρώματα σερπεντινίτη, λόγω της προσομοίωσης του χρώματος και του σχήματος του πετρώματος (γκριζοπράσινο, όφης και λίθος). Το ιδιαίτερο γεωλογικό χαρακτηριστικό του Τροόδους είναι ότι αποτελεί κομμάτι του ωκεάνιου φλοιού της Θάλασσας της Τηθύος, αντιπροσωπεύοντας δηλαδή κομμάτι του ωκεάνιου φλοιού του ανώτερου μανδύα της γης. Η οροσειρά του Τροόδους, ξεκίνησε να δημιουργείται πριν από <u>92 εκατομμύρια χρόνια</u> στον πυθμένα της Τηθύας θάλασσας. Μια θάλασσα η οποία πριν από 65,5-251 εκατομμύρια χρόνια ήταν ένας ωκεανός που εκτεινόταν από τη σημερινή Ισπανία μέχρι και πέρα από την Ινδία. Σήμερα, τα απομεινάρια αυτού του ωκεανού, είναι η Μεσόγειος Θάλασσα και ο Εύξεινος Πόντος. Πριν από <u>35 εκατομμύρια χρόνια</u> η Αφρικανική πλάκα βυθίστηκε κάτω από την Ευρασιατική πλάκα, ωθώντας στη σταδιακή ανύψωση του οφθιόλιθου του Τροόδους. Μέσα από τις διάφορες διεργασίες που γίνονταν στον βυθό της θάλασσας, τμήμα της οροσειράς του Τροόδους, ως μια άλλη Θεά Αφροδίτη, αναδύθηκε από την επιφάνεια της θάλασσας πριν από <u>25 εκατομμύρια χρόνια</u>. Οι πρώτες κορυφές και ο όγκος της οροσειράς του Τροόδους που αναδύθηκαν, αποτέλεσαν την απαρχή εξέλιξης της Κύπρου ως νησί. Η δραστική ανύψωση της οροσειράς του Τροόδους σημειώθηκε πριν από <u>2,5 εκατομμύρια χρόνια</u>, όπου αναδύθηκε από την επιφάνεια της θάλασσας ο συνολικός όγκος της οροσειράς. Η Κύπρος καταλαμβάνει το τελικό της σχήμα και μορφή ανάγλυφου πριν από <u>500.000 χρόνια</u>, μετά από σειρά τεκτονικών κινήσεων και έντονων σεισμικών διεργασιών. Έτσι, τα τελευταία 500.000 χρόνια έχουμε την εμφάνιση των διαφόρων φαινομένων διάβρωσης των πετρωμάτων και την εξέλιξη των εδαφών του νησιού. Τα ιδιαίτερα γεωλογικά χαρακτηριστικά του Τροόδους, οδήγησαν την επιστημονική κοινότητα και όχι μόνο, να εντάξουν το 2015 σημαντικό τμήμα της οροσειράς, στο Δίκτυο των Παγκόσμιων Γεωπάρκων της UNESCO. Το Δίκτυο αποτελεί εθελοντικό και μη-κερδοσκοπικό Δίκτυο ανταλλαγής και συνεργασίας Εθνικών Γεωπάρκων. Το Δίκτυο των Παγκόσμιων Γεωπάρκων, τα οποία απαντώνται σε 169 περιοχές σε 44 χώρες σε όλο τον κόσμο, δημιουργήθηκε με σκοπό την προστασία, ανάδειξη και προβολή τόσο της γεωλογικής, όσο και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αγροτικών περιοχών της Ευρώπης, αναπτύσσοντας και προωθώντας εκπαιδευτικές και γεωτουριστικές δραστηριότητες με υψηλές ποιοτικά προδιαγραφές. <i>Ερωτήσεις για Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης:</i>

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		➤ Ποιοι είναι οι διαφορετικοί τύποι πετρωμάτων που απαντώνται στην περιοχή της Μαραθάσας; ➤ Τα πετρώματα που υπάρχουν στην Μαραθάσα, της έχουν προσδώσει οποιαδήποτε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μέσα στους αιώνες (λειτουργία μεταλλείων ή άλλες ιδιότητες); • <u>Το Γεωπάρκο Τροόδους</u> Το Γεωπάρκο Τροόδους, εκτείνεται στον ορεινό όγκο της οροσειράς του Τροόδους από την υψομετρική ζώνη των 300 m μέχρι και την ψηλότερη κορυφή της οροσειράς (και του νησιού), τη Χιονίστρα με υψόμετρο τα 1952 m. Η έκταση του ανέρχεται στα 1147 Km², έκταση η οποία αντιστοιχεί στο 45% της συνολικής έκτασης της οροσειράς του Τροόδους και στο 15% της συνολικής έκτασης της Κύπρου. Εντός του Γεωπάρκου Τροόδους, έχουν προσδιοριστεί πενήντα (50) γεώτοποι, που αποτελούν σημεία με ιδιαίτερο γεωλογικό ενδιαφέρον (γεωλογική άποψη) καθώς και έντεκα (11) εγκαταλειμμένα μεταλλεία και ο αρχαιολογικός χώρος στη Σκουριώτισσα, που συνιστούν τα σημαντικότερα γεωλογικά και μεταλλευτικά στοιχεία της περιοχής. Άξιο αναφοράς αποτελεί και το γεγονός ότι, εντός του Γεωπάρκου περιλαμβάνονται τα διοικητικά όρια 110 οικισμών, μέσα από τους οποίους παρουσιάζεται, πέρα από τη συναρπαστική τοπική γεωλογία με το μοναδικό φυσικό περιβάλλον του Τροόδους, η μακρόχρονη ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών καθώς και τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του ντόπιου πληθυσμού. Σε αυτές τις κοινότητες εντάσσονται και οι κοινότητες της Μαραθάσας, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική σχέση με τα ιδιαίτερα γεωλογικά χαρακτηριστικά της οροσειράς. Εντός της περιοχής της Μαραθάσας απαντώνται εννέα (9) από τους 50 γεώτοπους τους Γεωπάρκου Τροόδους: ○ Γεώτοπος 8: Πυροξενίτης ○ Γεώτοπος 9: Βερλίτης ○ Γεώτοπος 13: Πλαγιογρανίτης μέσα σε Γάββρο ○ Γεώτοπος 14: Ρήγμα μέσα σε Πλαγιογρανίτη με Φλέβες Βασάλτη ○ Γεώτοπος 25: Περιδοτίτης, Πυροξενίτης, Πηγματιτικός Γάββρος ○ Γεώτοπος 40: Ρήγμα Αποκόλλησης Λεμύθου ○ Γεώτοπος 43: Επιδοτιωμένες Πολλαπλές Φλέβες ○ Γεώτοπος 47: Στρωματοειδής Πυροξενίτης

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		○ Γεώτοπος 50: Θειούχες Πηγές, Καλοπαναγιώτη Οι πιο πάνω γεώτοποι καθώς και άλλα στοιχεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής της Μαραθάσας είναι ενταγμένα σε δυο γεωδιαδρομές (περιηγήσεις) του Γεωπάρκου Τροόδους. <i>Ερωτήσεις για Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης:</i> ➤ Ποια η αξία του Γεωπάρκου Τροόδους (αντί κειμένου); ➤ Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γεώτοπων της Μαραθάσας, απαντώνται και αλλού εντός του Γεωπάρκου;
4.	Η υδρολογία της Μαραθάσας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της	«Αρχή πάντων ύδωρ», ανέφερε ο Θαλής ο Μιλήσιος (624-547 π.Χ.), θεωρώντας αιώνες πριν το νερό ως την αρχή της ζωής στη Γη. Η παρουσία του νερού σε κάθε σημείο του πλανήτη μας, αποτελεί την πηγή ζωής, και διακρίνεται ως αναπόσπαστο κομμάτι σύστασης κάθε πολιτισμού, καθορίζοντας έτσι τη βιωσιμότητα ολόκληρων λαών. Μέσα στους αιώνες το νερό χαρακτηρίστηκε ως η ζωογόνος πηγή καταλαμβάνοντας κεντρικό ρόλο στους κοσμογονικούς μύθους. Η ιδιαίτερη σημασία του νερού στην παρουσία της ζωής στον πλανήτη μας, του έδωσε πέρα από τη χρηστική του αξία, πλούσιο συμβολισμό στην καθημερινότητα του ανθρώπου αφού γέννησε θεότητες, μετέφερε τους θνητούς από τη ζωή στο θάνατο, ξέπλυne συνειδήσεις, μύησε στο μεταφυσικό, απομάκρυνε τον πόνο, εξάγγισε ψυχές. Το νερό αποτελεί κοινόκτητο αγαθό σε κάθε μορφής οργανωμένη κοινωνία και στην ιστορική εξέλιξη της περιοχής της Μαραθάσας αποτέλεσε ένα από τα κύρια στοιχεία ανάπτυξης της περιοχής. • <u>Υδρολογικός κύκλος και υδατικό ισοζύγιο του Τροόδους</u> Τα διάφορα ατμοσφαιρικά κατακρημνισμάτα, δηλαδή η βροχή, το χιόνι, το χιονόνερο και το χαλάζι πέφτουν στην επιφάνεια του εδάφους της οροσειράς του Τροόδους, από όπου ξεκινά ένα ταξίδι κίνησης και ζωής. Η μοίρα του υδάτινου στοιχείου προγεγραμμένη, ένας κύκλος διαρκούς ροής στο πλέγμα του υδρολογικού κύκλου. Από την ατμόσφαιρά ως συμπύκνωση υδρατμών, σε κατακρημνίσματα και την κίνηση του νερού στην επιφάνεια της γης και στους υπόγειους υδροφορείς, και από εκεί πάλι πίσω στην ατμόσφαιρά με την μορφή υδρατμών, μέσω της εξάτμισης του νερού και την διαπνοή των φυτών.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Η κορυφή του Τροόδους δέχεται μέση ετήσια βροχόπτωση πέραν των 1100 mm (χιλιοστών), ενώ η αντίστοιχη τιμή στις πεδινές περιοχές του νησιού είναι μόλις 300 mm. Βροχομετρικά στοιχεία των τελευταίων 100 χρόνων, υποστηρίζουν ότι ο συνολικός όγκος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων (βροχής και χιονιού) στην Κύπρο ανέρχεται στα 4600 εκατομμύρια m³ (κυβικά μέτρα) τον χρόνο. Από αυτά, τα 3500 εκατομμύρια m³, δηλαδή το 80% των κατακρημνισμάτων επιστρέφουν ξανά στην ατμόσφαιρα μέσω εξάτμισης και διαπνοής, 600 εκατομμύρια ρέουν επιφανειακά, ενώ τα υπόλοιπα 450 εκατομμύρια διεισδύουν στο έδαφος και εμπλουτίζουν τους υπόγειους υδροφορείς ▪ <i>Ο υδροφορέας του Τροόδους</i> Παρόλο που τα πετρώματα του ορεινού όγκου της οροσειράς του Τροόδους δεν είναι διαπερατά από νερό, ο έντονος τεκτονισμός που συνόδευε την ανύψωση του Τροόδους μέσα στα εκατομμύρια των χρόνων, προκάλεσε τον έντονο θρυμματισμό των πετρωμάτων της οροσειράς. Οι ρωγματώσεις αυτές κατέστησαν τα πετρώματα υδροπερατά με αποτέλεσμα την κατείσδυση μεγάλων ποσοτήτων νερού σε μεγάλα βάθη κατά μήκος ρηγμάτων, τη δημιουργία υδροφορέων και την εκφόρτιση πηγών σε διάφορα υψόμετρα. Ο υδροφορέας του Τροόδους αποτελεί τον πιο πολύπλοκο, παραγωγικό και δυναμικό υδροφορέα του νησιού, με χωρητικότητα που φτάνει περίπου τα 90 εκατομμύρια m³ νερού. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του υδροφορέα Τροόδους αποτελεί το γεγονός ότι, βρίσκονται σε υδραυλική επικοινωνία με γειτονικούς υδροφορείς με αυτόν, τροφοδοτώντας τους σε σημαντικό βαθμό με ποσότητες νερού. Το γεγονός ότι τα πετρώματα του Τροόδους είναι πλούσια σε μεταλλικά στοιχεία συμβάλει έτσι ώστε το υπόγειο νερό να εμπλουτίζεται με τα στοιχεία αυτά που του προσδίδουν χημικές ιδιότητες ιδανικές για ανθρώπινη κατανάλωση. Στο μεγαλύτερο του τμήμα ο υδροφορέας δεν κατοικείται ούτε και καλλιεργείται, έτσι οι κίνδυνοι υποβάθμισης της ποιότητας του νερού είναι πολύ λιγότεροι από υδροφορείς που βρίσκονται σε κατοικημένες και καλλιεργούμενες περιοχές. Οι ψηλές κορυφές και οι απότομες πλαγιές της Μαραθάσας, αποτελούν την αφετηρία για τον σχηματισμό σημαντικών ποτάμιων συστημάτων της Κύπρου, τα οποία εξελίσσονται προοδευτικά, κινούνται και προχωρούν στις πεδινές περιοχές του νησιού και καταλήγουν τις εκβολές τους στα παράλια του νησιού, δίνοντας ζωή στο διάβα τους σε κάμπους και χωράφια. Ποταμοί που παρουσιάζουν συνεχή ροή στη διάρκεια του χρόνου, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στο

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		υδάτινο ισοζύγιο του νησιού. Οι αφετηρίες/πηγές του νερού στην περιοχή της Μαραθάσας συνέβαλαν και συνδέθηκαν ως πηγές ζωής για αριθμό τοπικών κοινωνιών. Οι ποταμοί στη βόρεια έκθεση της περιοχής της Μαραθάσας είναι: ○ Ο ποταμός Σέτραχος ή ποταμός Μαραθάσας, με αφετηρία και αρχική πορεία τις κοινότητες Πεδουλάς, Μουτουλλάς, Καλοπαναγιώτης και Οίκος. ○ Ο ποταμός Κάμπος, με τις κοινότητες της Τσακίστρας και του Κάμπου της Τσακίστρας. ○ Ο Ξερός ποταμός που ξεκινά μέσα από τις πευκόφυτες πλαγιές του δάσους στην περιοχή του Μοναστηριού της Παναγίας του Κύκκου και οι εκβολές του βρίσκονται πλησίον της περιοχής Καραβοστάσι, στην κατεχόμενη βόρεια ακτή του νησιού. ○ Ο ποταμός του Λιμνίτη που ξεκινά από την υψηλότερη κορυφή του Δάσους Πάφου, από το δάσος του κέδρου του Βραχύφυλλου, που όμοιο του δεν υπάρχει πουθενά αλλού στον κόσμο, αφού απαντά μόνο σε αυτή την περιοχή και πουθενά αλλού. Οι εκβολές των ποταμών αυτών βρίσκονται στις βόρειες ακτές του νησιού, που μετά την Τουρκική εισβολή και κατοχή τις αγναντεύουμε από μακριά. Οι ποταμοί που αναπτύσσονται και εκτείνονται στην νότια έκθεση της περιοχής είναι: ○ Ο ποταμός Ρουδιά, με αφετηρία του τις νότιες πλαγιές του Δάσους Πάφου και την κορυφή του Τριπύλου και του δάσους με τον ενδημικό κέδρο της Κύπρου, ακολουθώντας το τραχύ του ανάγλυφο στον ορεινό όγκο του νησιού, οδεύει στη συνέχεια μέσα από πεδιάδα στις νότιες ακτές. ○ Οι παραπόταμοι του ποταμού Διαρίζου, οι οποίοι είναι: ο ποταμός Πλατύς στην κοινότητα Μυλικουρίου, ο Κρύος ποταμός από την κοινότητα Αγίου Δημητρίου, καθώς και οι παραπόταμοι από τις κοινότητες Καμιναρία, Λεμίθου και Παλιόμυλος. Η πορεία του νερού στα ποτάμια της Μαραθάσας αλλά και η υπόγεια ροή και ο εμπλουτισμός των υπόγειων υδροφορέων, αποτελούν διαχρονικά την κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της ζωής στα κακοτράχαλα αυτά μέρη του ορεινού όγκου της οροσειράς του Τροόδους. Το νερό έχει διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο ως προς την ανάπτυξη και εξέλιξη των κοινοτήτων της περιοχής της Μαραθάσας.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων, στο πλαίσιο εφαρμογής της υδατικής πολιτικής στο νησί, προχώρησε στην κατασκευή τεσσάρων φραγμάτων: Καλοπαναγίωτη, Λεύκας, Τσακίστρας, Καφίζη, καθώς και ενός υδατοσυλέκτη στον Πρόδρομο, εντός της περιοχής Μαραθάσας. - <i>Οι κορυφές και οι πλαγιές της Μαραθάσας αποτελούν το ορεινό τμήμα των λεκανών απορροής (ή συλλεκτήρια λεκάνη) των πιο πάνω ποταμών, αποτελώντας τη χερσαία έκταση από την οποία αποστραγγίζει όλο το νερό που φτάνει στο συγκεκριμένο ρεύμα ή ποταμό, μέσω των ροών των υπόγειων υδάτων ή/και της επιφανειακής απορροής. Με την έννοια της λεκάνης απορροής ορίζονται τα όρια μιας ευρύτερης περιοχής, η οποία περικλείει τις βουνοκορφές και τις πλαγιές, μέσω των οποίων κινείται το νερό ώστε να καταλήξει στα ρυάκια, ρέματα, χείμαρρους και ποταμούς, μιας περιοχής και να οδηγηθεί στο σημείο εκβολής του (θάλασσα ή λίμνη ή ένας άλλος μεγαλύτερος ποταμός). Τα όρια της λεκάνης απορροής προσδιορίζονται από τον υδροκρίτη, ο οποίος προσδιορίζει την περίμετρο της επιφάνειας που τροφοδοτεί το συγκεκριμένο ρεύμα με όμβρια ύδατα, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των γειτνιαζόντων λεκανών απορροής (υδροκρίτης). Η λεκάνη απορροής ενός ρέματος ή ποταμού διακρίνεται σε δύο επιμέρους τμήματα: (i) την ορεινή λεκάνη απορροής, η οποία περιλαμβάνει την ορεινή περιοχή του χειμαρρικού χώρου και (ii) την πεδινή λεκάνη απορροής, η οποία εκτείνεται από την έξοδο του ρεύματος στην πεδινή περιοχή μέχρι την εκβολή του στον αποδέκτη.</i> Τα πετρώματα της περιοχής της Μαραθάσας σε συνδυασμό με την υπόγεια πορεία του νερού, στους υδροφόρους ορίζοντες της Μαραθάσας διαδραματίζουν μέχρι και στις μέρες μας, σημαντικό ρόλο ως προς την ανάπτυξη σημαντικού αριθμού υπόγειων υδροφορέων και πηγών που παρέχουν σημαντικές ποσότητες νερού άριστης ποιότητας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, πολλά από τα χωρία της Μαραθάσας κατά το παρελθόν παρουσίαζαν έντονη οικονομική δραστηριότητα λόγω της άμεσης και έμμεσης παρουσίας άφθονων ποσοτήτων νερού. <i>Ερωτήσεις για Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων:</i> ➤ Ποια είναι αξία της περιοχής της Μαραθάσας ως προς το υδατικό ισοζύγιο του νησιού; ➤ Ποιο είναι το υδατικό ισοζύγιο της περιοχής και ποια η σημασία των λεκανών απορροής και των ποταμών της Μαραθάσας; ➤ Τα φράγματα της Μαραθάσας, πόσα είναι και ποια η αξία τους και η χρήση τους; Έχουν οποιαδήποτε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα;

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		• <u>Οι θειούχε πηγές της Μαραθάσας ως σημείο αναφοράς</u> Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι, στην περιοχή της Μαραθάσας καταγράφεται αξιόλογος αριθμός θειούχων πηγών (κοινότητα: Καλοπαναγίωτη, Μουτουλλά, Τρείς Ελιές). Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των θειούχων πηγών είναι οι αυξημένες ποσότητες θειικού άλατος που παρατηρείται στη σύσταση του νερού τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι το νερό των θειούχων πηγών περιέχει περισσότερο από ένα χιλιοστό του γραμμαρίου (>1/1000 gr) θείο (S), το οποίο οφείλεται στο ελεύθερο υδρόθειο (H₂S), στο υδροθειοϊόν (HS) ή και στο θειοθειικό ιόν (S₂O₃). Παρόλο που η λιθολογία της περιοχής της Μαραθάσας αποτελείται από φλεβικά πετρώματα, εντούτοις οι ιδιότητες του νερού των πηγών αυτών ως θειούχο νερό με ιαματικές ικανότητες, φαίνεται να σχετίζεται με την υπόγεια διαδρομή του νερού από την κορυφή του Τροόδους μέχρι και το σημείο εκφόρτισης του. Έτσι, ο αλκαλικός και υπεραλκαλικός χαρακτήρας του νερού των θειούχων πηγών της περιοχής σχετίζεται με τον αυξημένο χρόνο επαφής του υπόγειου νερού με τα πετρώματα της οροσειράς του Τροόδους κατά την κυκλοφορία του μέσα από τις υπόγειες ρωγματώσεις του, αλλά και την πιθανή ανάμιξη του με απολιθωμένο (παλαιότερο σε ηλικία) νερό. Οι δυο αυτοί παράγοντες αποτελούν και την επικρατέστερη εξήγηση για την αυξημένη συγκέντρωση θειικών αλάτων και ιόντων νατρίου και χλωρίου στο νερό των θειούχων πηγών. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των θειούχων πηγών αποτελεί η ιδιότητα του νερού των πηγών αυτών, να διατηρεί σταθερή θερμοκρασία, η οποία είναι ελαφρώς μεγαλύτερη από τη θερμοκρασία του νερού φυσικής πηγής (λόγω της συγκέντρωσης των θειικών αλάτων). Το φαινόμενο του <i>χλιαρού νερού</i> των θειούχων πηγών συχνά προσέδιδε τόσο στο νερό όσο και στην πηγή ανάβυσσής του, το προσωνύμιο «Χλιό», όπως αυτό παρατηρείται στη κοινότητα Μουτούλλα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στη κοινότητα του Καλοπαναγιώτη, κοντά στις όχθες του ποταμού Σέτραχου, αναβλύζουν 11 θειούχες πηγές. Η πυκνότητα αυτή σε αριθμό θειούχων πηγών, δεν συναντάται πουθενά αλλού στο νησί. Οι ιαματικές και θεραπευτικές ιδιότητες των θειούχων πηγών της Μαραθάσας ήταν γνωστές από την εποχή του χαλκού μέχρι και το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Οι θειούχες πηγές στην Μαραθάσα είχαν ιδιαίτερες ευεργετικές επιδράσεις, αφού παρουσίαζαν ευεργετικές ιδιότητες σε διαταραχές του πεπτικού συστήματος, σε δερματικές παθήσεις και σε ρευματικές παθήσεις. Επίσης, μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, οι θειούχες πηγές (Καλοπαναγιώτης & Μουτουλλά) αξιοποιούνταν από τις γυναίκες των χωριών για το πλύσιμο των ρούχων, αφού η περιεκτικότητα θειούχων ενώσεων, αποτελούσε ένα φυσικό απορρυπαντικό που προσέδιδε καλύτερο πλύσιμο των ρούχων.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Στην κοινότητα του Καλοπαναγιώτη, οι τοπικές αναφορές αναφέρουν ότι, οι κάτοικοι και οι επισκέπτες ανάλογα με το πρόβλημα που είχαν αξιοποιούσαν τις διάφορες πηγές της κοινότητας, έτσι για πόνους του στομάχου έπιναν μικρές ποσότητες νερού από την πηγή «Στομαχικού» η οποία έχει χαμηλή συγκέντρωση θεικών αλάτων, ενώ για ρευματικές παθήσεις και δερματοπάθειες έκαναν 24 λουτροθεραπείες με το νερό από την πηγή του «Ψαμμιακού», η οποία έχει ψηλότερη περιεκτικότητα σε θειικά άλατα. Αντίστοιχες αναφορές υπάρχουν και για τη θειούχα πηγή στον Μουτουλλά και στις Τρεις Ελιές, των οποίων η χρήση του νερού για θεραπείες ρευματοπάθειων ήταν ιδιαίτερη διαδομένη. - Οι ιαματικές πηγές του Καλοπαναγιώτη και οι θεραπευτικές ιδιότητες των θειούχων νερών τους, σύμφωνα με αναφορές ήταν γνωστές από την αρχαιότητα. Η ευρύτερη περιοχή της Μαραθάσας, κατά τους ιστορικούς αιώνες (11^ο - 3^ο αιώνα π.Χ. & 3^ο -10^ο αιώνα μ.Χ.) υπαγόταν στο βασίλειο των Σόλων, του οποίου οι βασιλείς και οι ευγενείς επισκέπτονταν συχνά, την ευρύτερη περιοχή της Μαραθάσας με τις ιαματικές πηγές, ως μέρος θερινής ευεξίας και ξεκούρασης. Υπάρχουν αναφορές για τις επισκέψεις στην περιοχή από τις βασιλικές και αριστοκρατικές οικογένειες του νησιού κατά την εποχή των Ρωμαίων, των Βυζαντινών και των Φράγκων, όπου αξιοποιούσαν τις ιαματικές πηγές της περιοχής για σκοπούς λουτροθεραπείας. Κατά την Ελληνιστική περίοδο, οι ιαματικές ιδιότητες των θειούχων πηγών του Καλοπαναγιώτη οδήγησε στη λειτουργία υδροθεραπευτηρίου αφιερωμένο στον Θεό Ασκληπιό (Ασκληπιείο). Οι ασθενείς πλένονταν στα σημεία της κοίτης του ποταμού, όπου ανέβλυζαν τα νερά και αναπαύονταν στους χώρους του Ασκληπιείου. Στις μεταγενέστερες περιόδους, με την διακήρυξη της ανεξιθρησκείας και τη δημιουργία των πρώτων εκκλησιαστικών Μονών, στον χώρο του Ασκληπιείου, τα ιδιωτικά λουτροθεραπευτήρια λειτουργούσαν βόρεια της Μονής του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, στην θέση που είναι γνωστή ως «Λουτρήδες». Η υδροθεραπευτική δραστηριότητα στην περιοχή διακόπηκε κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας. Στα πρόσφατα χρόνια η λουτροθεραπεία σε παραθεριστικές κατοικίες στην κοινότητα του Καλοπαναγιώτη (κυρίως) και Μουτουλλά, επαναδραστηριοποιήθηκε κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960), φτάνοντας στο αποκορύφωμα της την περίοδο 1920 - 1950. Η χρήση χημικών σκευασμάτων για σκοπούς λουτροθεραπείας κατά την περίοδο του 1950 και μετά, σήμανε και τη σταδιακή κάμψη της χρήσης των θειούχων πηγών για θεραπευτικούς σκοπούς.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Εντούτοις, στις μέρες μας η ανάδειξη και επαναλειτουργία με επιτυχία διαφόρων λουτρών με θειούχα νερά, σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, υπογραμμίζουν την ακαταμάχητη αξία της παραδοσιακής λουτροθεραπείας, όταν αυτή συνδυάζεται με παραϊατρική και ιατρική παρακολούθηση. Οι θεραπευτικές ιδιότητες των θειούχων νερών του Καλοπαναγιώτη έχουν κατ' επανάληψιν διαπιστωθεί από επιστημονικές αναλύσεις από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Η πρώτη ανάλυση ως προς τη σύσταση των θειούχων πηγών του Καλοπαναγιώτη έγινε στη Γερμανία το 1850, ενώ ακολούθησε το 1932 ανάλυση σε εργαστήριο στο Παρίσι, από τον Διευθυντή του Δημοτικού Χημείου Παρισίων και Προέδρου του Συμβουλίου της Διεθνούς Εταιρείας της Ιατρικής Υδρολογίας Dr. Fox, το 1963 δείγματα αναλύθηκαν στη Γερμανία, ενώ αναλύσεις γίνονται και από τα αρμόδια εργαστήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Dr. Fox αποδίδει εφάμιλλα χαρακτηριστικά στις θειούχες πηγές του Καλοπαναγιώτη με τα ιαματικά νερά των Πυρηναίων, και το νερό τους μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για εσωτερική χρήση (διαταραχές του πεπτικού συστήματος, των ουροποιητικών οργάνων, ατονία, αναιμία και δερματικές παθήσεις), όσο και για εξωτερική, με μπάνια (ρευματικές παθήσεις, αρτηριακή πίεση, τόνωση του νευρικού συστήματος, δερματικές παθήσεις κ.ά.). <i>Ερωτήσεις για Ιστορικό, Δρ. Αναστασία Χάματσου:</i> ➤ Ποιες οι θεραπευτικές ιδιότητες των θειούχων πηγών και η σύνδεση τους με το Ασκληπιείο; ➤ Το νερό ως στοιχείο κάθαρσης σώματος και ψυχής από την αρχαιότητα μέχρι και τις μέρες μας (ήθη και έθιμα); <u>ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΑΘΑΣΑ ΒΛΕΠΕ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ</u>
5.	Η Μαραθάσα ως βιότοπος της πλούσιας βιοποικιλότητας του νησιού	Το περιβάλλον της περιοχής διακρίνεται από ετερογένεια δασικών φυσικών οικοσυστημάτων, γεωργικών εκτάσεων και οικισμών. Η παρουσία του ανθρώπου στην περιοχή, αλλά κυρίως το ανάγλυφο της περιοχής, η σύσταση των εδαφών, το κλίμα και η παρουσία του νερού συνέβαλε στην ετερογένεια του περιβάλλοντος, καθιστώντας τη βιοποικιλότητα της περιοχής εξαιρετικά σημαντική. Από δασικής άποψης κυρίαρχο στοιχείο της περιοχής της Μαραθάσας αποτελούν τα πευκοδάση της τραχείας πεύκης (<i>Pinus brutia</i>) καθώς και εκτάσεις με την ενδημική αείφυλλη δρυ του νησιού, την λατζιά (<i>Quercus alnifolia</i>). Ιδιαίτερης ομορφιάς αποτελούν και οι εκτάσεις δασών με τη μαύρη πεύκη (<i>Pinus nigra</i>) στα όρια της κοινότητα Προδρόμου, αλλά

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		και το μοναδικό στον κόσμο δάσος με τον κέδρο το βραχύφυλλο (<i>Cedrus brevifolia</i>) στην περιοχή Κύκκου-Κάμπου-κορυφή Τριπύλου. Τα δασικά αυτά οικοσυστήματα, που εκτείνονται στην περιοχή της Μαραθάδας μαζί με τις ανοικτές περιοχές με αγροστώδη και πολυετή φυτά, αποτελούν κιβωτό βιοποικιλότητας για την οροσειρά του Τροόδους, αλλά και του νησιού ολόκληρου. Πέραν του ενδημικού κέδρου και της λατζιάς, στην περιοχή της Μαραθάσας απαντώνται τα ενδημικά για το νησί είδη χλωρίδας <i>Ranunculus kykkoensis</i>, <i>Erysimum kykkoticum</i>, <i>Arabis cypria</i>, <i>Allium marathasicum</i> κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περιοχή παρουσιάζουν τα παραποτάμια οικοσυστήματα που σχηματίζονται στις όχθες των ποταμών. Τα παραποτάμια οικοσυστήματα συνιστούν σημαντικές και αξιόλογες μονάδες των δασικών οικοσυστημάτων, με ιδιαίτερη ποικιλότητα ως προς τα δασικά δενδρώδη είδη που τα αποτελούν. Είδη τα οποία διακρίνονται από υψηλές απαιτήσεις σε νερό και υγρασία εδάφους, αλλά και θερμοκρασίες αέρα. Η παραποτάμια δενδρώδης βλάστηση, η οποία αλλάζει χρώματα και υφή μέσα από τις διάφορες εποχές του έτους, χαρακτηρίζεται από είδη όπως ο πλάτανος (<i>Platanion orientalis</i>), ο σκλέδρος (<i>Alnus orientalis</i>), το σφενδάμι (<i>Acer obtusifolium</i>) κ.ά. Ταυτόχρονα, τα φυσικά οικοσυστήματα της περιοχής αποτελούν καταφύγιο για είδη της πανίδας, αφού στην περιοχή παρατηρούνται πέρα των 22 <i>taxa</i> θηλαστικών, όπως το ενδημικό πρόβατο <i>Ovis gmelini ophion</i> (αγρινό), που αποτελεί το μεγαλύτερο χερσαίο θηλαστικό του νησιού και του οποίου τμήμα της περιοχής της Μαραθάσας αποτελεί σημαντικό βίοτοπο. Στα δάση της Μαραθάσας, απαντάται σημαντικός αριθμός ειδών πτηνοπανίδας, όπως τα ενδημικά <i>taxa</i>: <i>Hemiechinus auritus dorotheae</i>, <i>Otus cyprius</i>, <i>Periparus ater cypriotes</i>, <i>Phoenicolacerta troodica</i>, <i>Garrulus glandarius glaszneri</i>, <i>Oenanthe cypriaca</i>, <i>Sylvia melanothorax</i> κ.ά. Καθώς και είδη της ερπετοπανίδας του νησιού. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει και στην άγνωστη σε πολλούς πανίδα των υδάτινων οικοσυστημάτων: πέστροφα (<i>Salmo trutta</i>), χέλι (<i>Anguilla anguilla</i>) και κάβουρας του γλυκού νερού (<i>Potamon rotamios</i>), που είναι κάτοικοι των ποταμών της Μαραθάσας, οι οποίοι διακρίνονται με συνεχή ροή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Αυτοί οι αθέατοι σε πολλούς οργανισμοί αναδεικνύουν την αξία που έχουν οι ποταμοί του νησιού μας στη διατήρηση στοιχείων της βιοποικιλότητας και της ζωής στη φύση. Είναι λοιπόν προφανές ότι, τα ποτάμια στη Μαραθάσα δεν αποτελούν απλά οδούς ροής του νερού, αλλά οικοσυστήματα που φιλοξενούν πληθυσμούς άγριων ειδών. <i>Ερωτήσεις για τον Λειτουργό Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων:</i>

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		➤ Ποια η αξία της βιοποικιλότητας των υδάτινων οικοσυστημάτων; Ποιοι οργανισμοί και με ποιο τρόπο οι υδάτινοι οργανισμοί λειτουργούν ως οικολογικοί δείκτες; ➤ Ποια η αξία των υδάτινων οικοσυστημάτων (ποταμοί) της Μαραθάσας ως στοιχεία διατήρησης της βιοποικιλότητας των υδρόβιων οργανισμών; ➤ Στο παρελθόν υπήρχε ποιο έντονη/ πυκνή παρουσία υδρόβιων/ποτάμιων οργανισμών στα ποτάμια της Κύπρου; Αν ναι, τι τα επηρέασε και ποια η κατάσταση σήμερα;
6.	Η Μαραθάσα μέσα στους αιώνες [Οι πρώτες αναφορές για την ανάπτυξη κοινωνιών στην περιοχή]	Οι ιστορικές αναφορές για την περιοχή που καταλαμβάνει σήμερα η Μαραθάσα, χάνονται μέσα στους αιώνες. Αν και δεν υπάρχει ακριβής προσδιορισμός για την πρώτη εγκατάσταση κατοίκων στην ευρύτερη περιοχή του ημιορεινού και ορεινού όγκου της, κατά μία παραδοχή τα πρώτα σημάδια οργανωμένης ζωής προέρχονται από την <u>κλασική και την πρωτοχριστιανική περίοδο</u>. Στην περίοδο αυτή άνθησε στην βορειοδυτική ακτή του νησιού το βασίλειο των Σόλων, το οποίο και αποτέλεσε για μεγάλη χρονική περίοδο ένα από τα σημαντικά εμπορικά και οικονομικά κέντρα του νησιού. Η οικονομική άνθηση του βασιλείου των Σόλων ήταν συνυφασμένη με την κύρια εμπορική δραστηριότητα της εποχής, που δεν ήταν άλλη από την εξόρυξη, επεξεργασία και εμπορία του χαλκού, αλλά και την ζήτηση και εμπορία ξυλείας. Οι πόροι αυτοί προέρχονταν από τις βόρειες πλευρές της οροσειράς του Τροόδους, πλησίον των ορίων του βασιλείου. Είναι γεγονός ότι στα βορειοανατολικά όρια της Μαραθάσας, αλλά και εκτός των διοικητικών ορίων αυτής, λειτουργεί το μεταλλείο χαλκού της Σκουριώτισσας (ή <u>Φουκάσας</u>), το οποίο αποτελεί το αρχαιότερο εν ενεργεία μεταλλείο χαλκού στο κόσμο. Αρχαιολογικά ευρήματα, πιθανολογούν την έναρξη λειτουργίας του μεταλλείου χαλκού στην περιοχή, από την Χαλκολιθική εποχή (3900-2500 π.Χ.), ενώ χρονολόγηση ξυλάνθρακα σε σωρούς «μαύρης σκουριάς» κατέδειξε την λειτουργία και κατά την περίοδο μεταξύ του 600 π.Χ. και του 300 μ.Χ. Τέτοια κατάλοιπα σκουριάς στην περιοχή της κοινότητας του Κάμπου, στον Ξερό και αλλού στις βόρειες πλαγιές του Τροόδους προς τα παράλια του νησιού, αλλά/και λαογραφικές παραδόσεις, για τοπωνύμια της περιοχής, μαρτυρούν έμμεσα και την παρουσία των ανθρώπων στην ευρύτερη περιοχή που εκτείνεται σήμερα η ορεινή Μαραθάσα. Η υψηλότερη κορυφή στα δυτικά της οροσειράς του Τροόδους, σε υψόμετρο 1362 m είναι η κορυφή <i>Τριπύλος</i>, της οποίας κατά μια παράδοση το όνομα οφείλεται στο γεγονός ότι, κατά την αρχαιότητα (πιθανόν κατά την Εποχή του Χαλκού) η θέση αυτή αποτελούσε το σταυροδρόμι τριών οδών που οδηγούσαν στην είσοδο (πύλη) γαλαριών εξόρυξης χαλκού, οι οποίες υπήρχαν στην ευρύτερη περιοχή και όχι

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		μακριά από αυτό το σημείο. Έτσι από την συγχώνευση των λέξεων «τρεις + πύλες», προέκυψε η ονομασία Τρίπυλος. Κατά μια άλλη παράδοση, η περιοχή γύρω από το όρος του Τριπύλου είναι συνδεδεμένη με αναφορές για σημαντικό αριθμό μονοπατιών που διέρχονταν από αυτή, αφού αποτελούσε σημαντικό σταυροδρόμι για τη μετακίνηση εμπορευμάτων και κατοίκων μεταξύ των βασιλείων των Σόλων και της Παλαίπαφου κατά την Ελληνιστική περίοδο αλλά και αιώνες μετά μέχρι και τα χρόνια της Ενετοκρατίας. Εντούτοις, πιο εντατικός εποικισμός θέσεων της ευρύτερης περιοχής της σημερινής Μαραθάσας, και κυρίως στον ορεινό της όγκο, πιθανότητα να έγινε κατά την περίοδο των αραβικών επιδρομών (647 - 965 μ.Χ.), όταν οι κάτοικοι των παραλιακών περιοχών αναζήτησαν ασφαλέστερους χώρους στο εσωτερικό του νησιού. Τα κακοτράχαλα βουνά του Τροόδους, τα οποία διακρίνονταν από πυκνά δάση και έντονες βουνοκορφές, αποτέλεσαν σημαντικά στοιχεία που προσέδιδαν έναν χαρακτήρα φυσικής κάλυψης και παρείχαν μοναδική προστασία, αφού διασφάλιζαν μη ορατότητα των οικισμών από μακριά. Άξιο αναφοράς είναι και η παραδοχή ότι, κατά περιόδους η ίδρυση κοινοτήτων ενδέχεται να σχετίζεται με την εγκατάσταση και ανάπτυξη μοναστηριών που δημιουργήθηκαν στον ορεινό όγκο του νησιού κατά την Βυζαντινή περίοδο (325 - 1192 μ.Χ.). Τα δυο αυτά ιστορικά γεγονότα, αποτελούν την απαρχή της εξέλιξης της κοινωνικής, εμπορικής και οικονομικής άνθισης της περιοχής της Μαραθάσας. Οι πηγές στην οροσειρά του Τροόδους αποτέλεσαν τον πλέον καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη παραπλήσιων οικισμών, τόσο στην αρχαιότητα, όσο και στους νεότερους χρόνους, γιατί προμήθευαν το απαραίτητο νερό ολόκληρο το χρόνο, σε ένα νησί, που δεν βρέχει καθόλου το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου. Είναι χαρακτηριστικό ότι, οι πιο πολλοί από τους μεγάλους ποταμούς του νησιού παρουσιάζουν, σε κανονικούς χειμώνες, σχετική ροή, ενώ κατά τους ξηρούς μήνες το νερό τους προέρχεται βασικά από τις πηγές, που υπάρχουν στις λεκάνες απορροής τους. Οι ποταμοί της ορεινής Μαραθάσας με συνεχή ροή μέχρι και στις μέρες μας, αλλά και το τραχύ τοπίο αποτέλεσαν σημαντικά καταφύγια για τους κατοίκους των παραλίων του νησιού κατά της αραβικές επιδρομές, κυρίως της βόρειας ακτής, αλλά και ιδανικό περιβάλλον για την ανάπτυξη του ασκητισμού κατά τη βυζαντινή περίοδο. Κατά τα πρώτα στάδια εγκατάστασης των κοινοτήτων στην ορεινή Μαραθάσα, αυτοί δεν θα πρέπει να ήταν μεγάλοι σε έκταση και πληθυσμό, αλλά θα πρέπει να ήταν μικροί σε μέγεθος οικισμοί. Σήμερα, αυτό διατυπώνεται τόσο από ιστορικές αναφορές, όσο και τα διάσπορα ερείπια κατοικιών, νών και μοναστηριών που συναντά ο επισκέπτης σε απόμερες θέσεις της περιοχής.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		<i>Ερωτήσεις προς ομάδα Ιστορικών (π.χ. κ Κωστή Κοκκινόφτα & Δρ. Αναστασία Χάματσου):</i> ➤ Ποια η δομή και η ιστορική εξέλιξη των οικισμών της Μαραθάσας μέσα στους αιώνες και στην εξέλιξη τους όπως γνωρίζουμε σήμερα τις κοινότητες της Μαραθάσας;
7.	Η ανάπτυξη της Μαραθάσας κατά τη Βυζαντινή περίοδο (Μαραθάσα & Χριστιανισμός)	Το τοπίο της Μαραθάσας με το τραχύ ανάγλυφο και με την ταυτόχρονη παρουσία του στοιχείου του νερού σε πηγές και ποτάμια, αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη του ασκητισμού (Χριστιανοί μοναχοί) στην περιοχή αυτή, από την Βυζαντινή περίοδο και μετέπειτα. Αυτό μαρτυρείται μέχρι και τις μέρες μας μέσα από τις αναφορές και τις παραδόσεις, τα ερείπια παλαιών Μονών, αγιάσματα αλλά και Μοναστήρια. Κορωνίδα όλων αυτών αποτελεί η Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή της Παναγίας του Κύκκου, της οποίας η ίδρυση και η παρουσία στην περιοχή της Μαραθάσας, χάνεται μέσα στους αιώνες, κάτι που μαρτυρούν ιστορικές αναφορές και κείμενα, αλλά και οι παραδόσεις και η λαογραφία του νησιού. Σύμφωνα με την παράδοση της Μόνης, η ίδρυση της ανάγεται στους χρόνους του βυζαντινού αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού (1081-1118), ο οποίος μετά από σειρά θαυμαστών γεγονότων ανέλαβε υπό την προστασία και μέριμνά του το κόστος κατασκευής της Μόνης, αλλά και της μεταφοράς της Αγίας εικόνας της Παναγίας, από τα ανάκτορα του Βυζαντίου στην Κωνσταντινούπολη, στο βουνό του Κύκκου. Σύμφωνα με την παράδοση, αφετηρία του θαυμαστού γεγονότος για την μεταφορά της εικόνας της Παναγίας Κυκκώτισσας από τα ανάκτορα του Βυζαντίου, στις απόκρημνες κορυφές της Μαραθάσας, αποτέλεσε η συνάντηση στο δάσος του διοικητή της Κύπρου άρχοντα Μανουήλ Βουτομίτη και του ερημίτη Όσιου Ησαΐα. - Ο αξιωματούχος της αυτοκρατορίας, ο οποίος βρισκόταν στα δάση της περιοχής για αναψυχή και κυνήγι, μιας και τότε τα δάση του Τροόδου ήταν πολύ πυκνά και γεμάτα με αγρινά και άλλα σπάνια ζώα και πουλιά, χάθηκε και αναζητούσε τον δρόμο της επιστροφής. Η συνάντησή του με τον γέρο ερημίτη Ησαΐα, ο οποίος απέφευγε οτιδήποτε κοσμικό, οδήγησε τον αξιωματούχο της αυτοκρατορίας στο να εκφραστεί με άσχημη συμπεριφορά στον ερημίτη Ησαΐα, όταν αυτός έδειξε απροθυμία στο να υπηρετήσει και να αποκριθεί στις ερωτήσεις του άρχοντα. Το γεγονός αποτέλεσε την απαρχή σειράς θαυμαστών γεγονότων, φέρνοντας τον ερημίτη Ησαΐα στο παλάτι της Πόλης, αναφέροντας τη Θεϊκή θέληση για την εγκατάσταση της εικόνας της Παναγίας της Ελεούσας στην περιοχή του Κύκκου.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		- Η εικόνα της Παναγίας του Κύκκου είναι μια από τις τρεις εικόνες της Θεοτόκου που ζωγράφισε ο Απόστολος και Ευαγγελιστής Λουκάς μετά από Θεία εντολή, αφού οι πίνακες (το ξύλο) στους οποίους είναι αγιογραφημένες δόθηκαν στον Απόστολο Λουκά για τον σκοπό αυτό από τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Η αγιογράφηση των εικόνων έγινε επτά χρόνια μετά τη σταύρωση και ανάσταση του Χριστού. Σύμφωνα με αναφορές, οι εικόνες αγιογραφήθηκαν από τον Απόστολο Λουκά έχοντας ως πρότυπο την ίδια τη Θεοτόκο, η οποία με την αποπεράτωση τους τις είδε και τις ευλόγησε με τη χάρη Της. (Η σχέση της Εικόνας με τη δέηση για βροχόπτωση – βλ. Παραδοτέο 3.6.2.) Από την ίδρυση της Μονής μέχρι και τις μέρες μας, η Μονή χαρακτηρίζεται από πανορθόδοξη φήμη και αρκετές εικόνες σε πολλές χώρες, όπως την Ελλάδα, τη Ρωσία, τη Γεωργία, τη Βουλγαρία, την Αίγυπτο και την Αιθιοπία, είναι αφιερωμένες στην Παναγία του Κύκκου, ως ένδειξη του μεγάλου σεβασμού που απολαμβάνει ανάμεσα στους ορθόδοξους λαούς. Μάλιστα κατά την πλήρη καταστροφή της Μονής μετά από πυρκαγιά το 1365, η ανοικοδόμηση της ως ορθόδοξη Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή, έγινε από την Ρήγαινα του νησιού, Ελεωνόρα, σύζυγο του Φράγκου βασιλιά του νησιού, Πέτρου Α΄. Η Μαραθάσα ως τόπος άσκησης και ανάπτυξης της ορθόδοξης πίστης, μαρτυρείται και από την παρουσία αγιασμάτων Αγίων και Οσίων που ασκήτεψαν μέσα στους αιώνες, με αυστηρή τήρηση των κανόνων άσκησης και προσευχής. Τέτοια αγιάσματα είναι το Αγίασμα του Αγίου Κυριάκου στον Κάμπο κ.ά. Ενώ ανέδειξε τοπικούς Άγιους, όπως ο Άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής, στον Καλοπαναγιώτη. Ο Άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής αποτελεί έναν από τους πολλούς Άγιους της Εκκλησίας της Κύπρου, που έζησαν και ασκήτεψαν κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο (1071 - 1192). Σύμφωνα με γραπτές μαρτυρίες, ο Άγιος θέλοντας να ζήσει την ασκητική ζωή της ορθόδοξης πίστης, ακολούθησε τον μοναχικό βίο καταφεύγοντας στα βουνά της Μαραθάσας, και συγκεκριμένα στην περιοχή όπου σύμφωνα με την παράδοση προϋπήρχε ο ναός του Αγίου Ηρακλειδίου. Ο Άγιος ασκήτεψε και κοιμήθηκε στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα το μοναστήρι του, στην όχθη του ποταμού Σέτραχου. Μετά την κοίμηση του οι γονείς του (Κυριάκος & Άννα) ανήγειραν στο σημείο ταφής του μικρό ναό στη μνήμη του, στον οποίο εναπόθεσαν τα Άγια λείψανα του. Αργότερα, κατά τον 11^ο - 12^ο αιώνα, στο χώρο αυτό κτίστηκε μεγαλύτερος ναός προς τιμή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Η επιθυμία του Αγίου Ιωάννης να ασκητέψει σε αυτή τη περιοχή σχετιζόταν με την ήδη θρησκευτική παράδοση της περιοχής, αφού σύμφωνα με τις αναφορές στην όχθη του ποταμού Σέτραχου, βαπτίστηκε ο Άγιος Ηρακλείδιος, από τους Αποστόλους Παύλο, Βαρνάβα, Μάρκο και Τυχικό κατά το 45 μ.Χ. Η παράδοση αυτή ενισχύεται και από την παρουσία του ναού του Αγίου Ηρακλειδίου (παλιότερα Μόνη) στη θέση του σημερινού μοναστηριού. Ο Άγιος Ηρακλείδιος ήταν γιος του Ιεροκλή, ιερέα των ειδώλων, βοήθησε τους Αποστόλους να προχωρήσουν την πορεία τους προς το «χιονώδες όρος» (το Τρόδος) ώστε να διδάξουν τον Χριστιανισμό στους κατοίκους του νησιού. Ο Άγιος Ηρακλείδιος ασπάστηκε τον Χριστιανισμό, μέσω της βάφτισης και στη συνέχεια χειροτονήθηκε επίσκοπος Ταμασού κατά τα πρώτα Χριστιανικά χρόνια, από τον Απόστολο Παύλο. Τέλος, η σχέση της Μαραθάσας με την ορθόδοξη χριστιανή πίστη του νησιού, είναι συνδεδεμένη μέχρι και την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί αλλά και στις αρχές της αγγλοκρατίας, αφού Εθνάρχες και Μητροπολίτες της ορθόδοξης πίστης του νησιού, κατάγονταν από την περιοχή. Κατά την Βυζαντινή περίοδο, η περιοχή της Μαραθάσας ξεκινά να ακμάζει, αφού αναπτύσσεται αριθμός οικισμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ιστορικές αναφορές για τον ποταμό Πλατύ, από την βυζαντινή περίοδο και μετά, καταγράφεται η παρουσία επτά μικρών οικισμών: τον Πλατύ που αργότερα ονομάστηκε Χαλοσπιδικιές, το Μήλο, το Κούριο, η Ακάνθη, ο Άγιος Αββακούμ, η Κακοσκάλα και το Παρεκκλήσι. Η ιστορική εξέλιξη των κοινοτήτων αυτών φαίνεται με αναφορές στους κατά καιρούς καταλόγους των χωριών της Κύπρου, αλλά και στους εκκλησιαστικούς κώδικες, κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας (1191–1571) στο νησί. <i>Ερωτήσεις για τον Ιστορικό κ Κωστή Κοκκινόφτα:</i> ➤ Η Μαραθάσας ως φάρος της ορθόδοξης Χριστιανής πίστης (Άγιοι, μοναχισμός και αγιάσματα κτλ.) ➤ Η Μαραθάσα τόπος καταγωγής ιεραρχών του νησιού, σε δύσκολες χρονικές περιόδους. Ποιοι ήταν οι ιεράρχες (Αρχιεπίσκοπός και Μητροπολίτες) από την Μαραθάσα; Ποιος ο ρόλος τους και με ποιους τρόπους (μέσα) συνέβαλαν στην διατήρηση των εθνολογικών στοιχείων του νησιού σε δύσκολες χρονικές περιόδους;
8.	Η περίοδος της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας στην Μαραθάσα	Η άνθησης των διασπορών αυτών των οικισμών της περιοχής της Μαραθάσας έρχεται κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας στο νησί (1193-1571), όπου το όνομα της περιοχής απαντάται και στον πληθυντικό

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		αριθμό, δηλαδή οι Μαραθάσες, αφού οι Φράγκοι διαίρεσαν την περιοχή σε δυο τμήματα (φέουδα), τα οποία αποτελούσαν διαφορετικές ιδιοκτησίες: (i) Βασιλική Μαραθάσα (Marath Real), τμήμα το οποίο περιλάμβανε 24 οικισμούς και (ii) Μαραθάσα του κόμη της Έδεσσας (Marath du comte de Eddes), τμήμα που περιλάμβανε 28 οικισμούς. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι, πολλοί από τους οικισμούς που ανήκαν στα φέουδα της περιόδου της Φραγκοκρατίας δεν υφίστανται σήμερα, αφού λεηλατήθηκαν και καταστράφηκαν από επιδρομές, κυρίως κατά την οθωμανική περίοδο, στο νησί. Επίσης, από τις αναφορές που υπάρχουν υποστηρίζεται ότι ο αριθμός των οικισμών που αναφέρονται να περιλαμβάνονται στα διοικητικά όρια των δυο αυτών φέουδων, σήμερα δεν ανήκουν στα γεωγραφικά όρια της περιοχής Μαραθάσας. Τον 15^ο αιώνα, τα δυο φέουδα εκχωρήθηκαν από τη βασίλισσα Αικατερίνη Κορνάρο στον Μόρου ντε Γκρινιέρ (1474) και έτσι οι δυο περιοχές ενώθηκαν διατηρώντας την ονομασία τους. Κατά την περίοδο αυτή, περιοχές της Μαραθάσας, όπως ο οικισμός Μάραθος του οποίου ερείπια συναντούμε στα βορειοδυτικά της σημερινή κοινότητας του Μουτουλλα, αποτέλεσαν επιλογές για τις καλοκαιρικές διακοπές. Κατά την περίοδο αυτή, η περιοχή της Μαραθάσας αναγνωρίζεται ως ένα εξαιρετικό θέρετρο για τις διακοπές και την αναψυχή των Βασιλιάδων και των αρχόντων του νησιού. Βασιλείς και άρχοντες επισκέπτονται την περιοχή για αναψυχή με την ενασχόληση τους με το κυνήγι άγριων θηραμάτων. Ιδιαίτερες αναφορές για τη θερινή διαμονή τους Ρήγα γίνονται για τον οικισμό του Μάραθου, στη Βόρεια Μαραθάσα. Η φαντασία του λαού και οι μύθοι και παραδόσεις που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά, θέλουν τη Ρήγαινα του νησιού, αυτής της περιόδου, να επισκέπτεται μαζί με τις αρχόντισσες και τις γυναίκες της συνοδείας απόμακρο σημείο του ποταμού Σέτραχου (ποταμός Μαραθάσας) για να απολαύσουν το μπάνιο τους στα θειούχα νερά του. Στον χώρο αυτό υπάρχει μέχρι και σήμερα μικρό λιμνίο και βαθμίδα (βαθούλωμα), το οποίο αξιοποιούσε η Ρήγαινα για να κάνει το μπάνιο της. Το σημείο αυτό, λόγω του σχήματος του, είναι γνωστό με το προσωνύμιο «Μαιρισσίν». Αναλογιζόμενος κανείς το ανάγλυφο και το δύσβατο της περιοχής, καθώς και τη μορφή σαν φαράγγι που δημιουργεί στο σημείο αυτό το ποτάμι, αντιλαμβάνεται ότι, δε θα μπορούσε να προσεγγίσει το σημείο παρά μόνο από μια καθορισμένη οδό. Επίσης, η πυκνή κάλυψη από την κόμη των δέντρων που αναπτύσσονται στα πρανή, όπως σκλήδρος ή σκλέδρος (<i>Alnus orientalis</i>), λατζία (<i>Quercus alnifolia</i>), δάφνη (<i>Laurus nobilis</i>) και συκιά (<i>Ficus carica</i>), δημιουργούσε ένα καταπράσινο κάλυμμα (ομπρέλα) διαμορφώνοντας ένα ιδιαίτερο σε αντιθέσεις χρωμάτων τοπίο, με τις αντανάκλασεις των ηλιαχτίδων.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		• <i>Το εμπόριο και μετακίνηση του από τον ορεινό όγκο του Τροόδους</i> Κατά την περίοδο αυτή ανθεί στο νησί το εμπόριο, με τη διακίνηση των εμπορευμάτων προς τα τότε λιμάνια του νησιού να γίνεται μέσω του ορεινού όγκου του Τροόδους. Η ανάγκη εκμετάλλευσης του ορεινού όγκου του νησιού, για την ασφαλή μεταφορά των προϊόντων, διασφάλιζε τη συνεχή οικονομική και εμπορική δραστηριότητα, με την απρόσκοπτη μετακίνηση των εμπορικών προϊόντων, σε μια εποχή όπου τα παράλια μαστίζονταν από κουρσάρους και λεηλασίες. Για τον σκοπό αυτό την περίοδο αυτή αναπτύχθηκε ένα δίκτυο από γεφύρια, διασφαλίζοντας την συνέχιση των οδών που διακόπτονταν από φυσικά εμπόδια και ποτάμια, εξασφαλίζοντας την απρόσκοπτη και ασφαλή διακίνηση των εμπορευμάτων. Σύμφωνα με τις τοπικές παραδόσεις, η μετακίνηση των προϊόντων γινόταν με καμήλες, οπότε και η ορεινή αυτή οδός, διεξαγωγής του εμπορίου, ονομάστηκε «Καμιλόστρατα». Σήμερα, αιώνες μετά, στην οροσειρά του Τροόδους διασώζεται αριθμός αρχαίων ιστορικών γεφυριών, τα οποία αποτελούν σημαντικά και αξιόλογα πολιτιστικά και ιστορικά μνημεία του νησιού. Κτισμένα με ιδιαίτερη κομψοτεχνία, θεωρούνται δείγματα ιστορικής και αρχαιολογικής τέχνης και διακρίνονται για την αρτιότητα της κατασκευής τους. Κύριο δομικό υλικό σε κάθε περίπτωση αποτελούσε η τοπική παραδοσιακή πέτρα, μαρτυρώντας μέσα από το πέρασμα των αιώνων την ιδιαίτερη τεχνοτροπία της πετρόκτιστης γεφυροποιίας των παραδοσιακών μαστόρων των παλαιών χρόνων. Ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει η αρμονία και συνοχή που έχουν οι κατασκευές αυτές με το φυσικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται. Στη Μαραθάσα ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τα ενετικά γεφύρια του <i>Δράκοντα</i> και του <i>Μύλου</i> στην κοινότητα των Τριών Ελιών, που αποτελούσαν μέρος της εμπορικής οδού της περιόδου εκείνης, καθώς και το ενετικό γεφύρι του Καλοπαναγιώτη, του Οίκου και του Ορκόντα.
9.	Η περίοδος της Τουρκοκρατίας στην Μαραθάσα	Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας η περιοχή παρουσιάζει σταδιακή παρακμή. Ιστορικές αναφορές και λαϊκές παραδόσεις μαρτυρούν ότι η πλειοψηφία των οικισμών της Μαραθάσας, λεηλατήθηκαν και καταστράφηκαν από επιδρομές, κατά την περίοδο αυτή. Πλέον χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιων οικισμών αποτελούν οι επτά οικισμοί που βρίσκονται στην κοιλάδα Πλατύ, στα νοτιοδυτικά όρια της Μαραθάσας, των οποίων μεμονωμένα ερείπια παρατηρούνται πλέον μέσα στα κατάφυτο δάσος, καθώς και ο προαναφερθέντας οικισμός του Μάραθου, αλλά και ο οικισμός Τρουλληνός, ο οποίος βρισκόταν πλησίον της σημερινής κοινότητας του Καλοπαναγιώτη. Στους αιώνες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η κύρια δραστηριότητα των κατοίκων της Μαραθάσας ήταν η γεωργοκτηνοτροφία.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Εντούτοις, τα προνόμια της οικονομικής δραστηριότητας τα είχαν οι Οθωμανοί με τον υπόδουλο λαό του νησιού και της Μαραθάσας να έχει περιορισμένες ελευθερίες και οικονομικές/εμπορικές ανέσεις. Το νερό ως πολύτιμο αγαθό και σημαντικός φυσικός πόρος για την ζωή, αποτέλεσε στοιχείο αντιπαλότητας μεταξύ των κατοίκων της Μαραθάσας και των Οθωμανών κατακτητών. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η περίπτωση του ποταμού Σέτραχου, του οποίου οι διαθέσιμες ποσότητες ρέοντα νερού, δεν αποτελούσε κοινό αγαθό. Το νερό αποτελούσε την πηγή ζωής για τους κατοίκους στη βόρεια Μαραθάσα, αφού αποτελούσε την κινητήρια δύναμη για τους νερόμυλους, αλλά και την ανάπτυξη της γεωργίας και την κάλυψη βασικών βιοποριστικών αναγκών. Οι Οθωμανοί κατακτητές για να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες και να διατηρούν αφθονία στον πόρο αυτό, εμπόδιζαν τους κατοίκους των χωριών από την ελεύθερη πρόσβαση και χρήση του νερού, κυρίως για γεωργικούς σκοπούς. Μάλιστα για να επιτύχουν αυτό και να διασφαλίσουν την υδατική επάρκεια των αμιγώς οθωμανικών κοινοτήτων στα πεδινά (όπως κοινότητα Λεύκα) προχωρούσαν σε εφαρμογή απειλών και τιμωρητικών μέτρων, ξεριζώνοντας φυτείες και κόβοντας τα φρούτδεντρα σε χωράφια κοινοτήτων κατά μήκος της ροής του ποταμού Σέτραχου. Μάλιστα, με διάφορα τεχνάσματα προχωρούσαν στην έκδοση ειδικών πιστοποιητικών οθωμανικού ιεροδικαστηρίου (χιουτζέτ), μέσω των οποίων «νομιμοποιούσαν» το δικαίωμα χρήσης του νερού του ποταμού Σέτραχου προς όφελος τους. Τέτοιες περιπτώσεις αποτέλεσαν τα πιστοποιητικά οθωμανικού ιεροδικαστηρίου το 1772 και το 1832, τα οποία παραχωρούσαν, «από τα παλαιότερα χρόνια» (ab antiquo) στους Οθωμανούς κατοίκους της Λεύκας, δικαίωμα άρδευσης στο νερό του ποταμού Σέτραχου για έξι μερόνυχτα την εβδομάδα, ενώ για τους κάτοικους των κοινοτήτων της Μαραθάσας, είχαν δικαίωμα άρδευσης από την ώρα που βγαίνει ο Αυγερινός (άστρον της αυγής) την Παρασκευή μέχρι την ώρα του βγαίνει ο Αυγερινός το Σάββατο (για μια μέρα). <i>Ερωτήσεις προς ομάδα Ιστορικών (π.χ. κ Κωστή Κοκκινόφτα & Δρ. Αναστασία Χάματσου):</i> ➤ Πως η οθωμανική περίοδος επηρέασε την ανάπτυξη της Μαραθάσας, αλλά και τον πληθυσμό της; ➤ Βιαιοπραγίες και σφαγές στις κοινότητες της Μαραθάσας (κοινότητες Πλατύ & Τρουλινός) ➤ Η Μαραθάσα τόπος καταγωγής ιεραρχών του νησιού, σε δύσκολες χρονικές περιόδους. Ποιοι ήταν οι ιεράρχες (Αρχιεπίσκοπός και Μητροπολίτες) από την Μαραθάσα; Ποιος ο ρόλος τους και με ποιους τρόπους (μέσα) συνέβαλαν στην διατήρηση των εθνολογικών στοιχείων του νησιού σε δύσκολες χρονικές περιόδους;

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		➤ Η ανάδειξη προσωπικοτήτων της Μαραθάσας την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
10.	Η περίοδος της Αγγλοκρατίας στην Μαραθάσα	Κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας ρυθμίζονται αρκετά θέματα διοίκησης και διαχείρισης των φυσικών πόρων του νησιού. Η περιοχή ανακάμπτει σταδιακά και επαναδραστηριοποιείται η οικονομία της, στη μορφή των κοινοτήτων όπως τη γνωρίζουμε σήμερα. Στην προσπάθεια ανάκτησης της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δίκαιης κατανομής του ζωογόνου φυσικού πόρου του νερού, οι κάτοικοι της βόρειας Μαραθάσας άρχισαν να κάνουν σε καθημερινή βάση χρήση του νερού του ποταμού Σέτραχου. Το γεγονός αυτό δημιούργησε συγκρουσιακές τάσεις με τους κατοίκους της Λεύκα και τους νεροφύλακες που έστελνα στην περιοχή για να επιβληθούν του θέματος της απόλυτης ροής του νερού του ποταμού στα κατάντη. Οι αντιδικίες αυτές, μαζί με την πρόφαση των Τούρκων, που παρέμειναν στο νησί, για την ύπαρξη των δικαιωμάτων χρήσης του νερού, στη βάση των πιστοποιητικών του οθωμανικού ιεροδικαστηρίου, οδήγησαν στις πολυετείς «δίκες του νερού». Οι «δίκες του νερού», μεταξύ των κατοίκων της Λεύκας και των Μαραθευτών, αναφορικά με το δικαίωμα χρήσης του νερού του ποταμού Σέτραχου, ξεκίνησαν το 1879 και διήρκησαν πάνω από 70 χρόνια, με ενδιάμεσες πολυετείς διακοπές. Η πρώτη δίκη άρχισε το 1879 στο δικαστήριο Daavi (Ντααβί, Κατώτερο Δικαστήριο) με θετική απόφαση υπέρ των κατοίκων της Λεύκας, ως προς το δικαίωμα χρήσης του νερού. Αμέσως μετά την απόφαση του κατώτερου δικαστηρίου, οι κάτοικοι των τεσσάρων χωριών (Οίκος, Καλοπαναγιώτης, Μουτουλλάς, Πεδουλάς), κατέθεσαν προσφυγή στο Ανώτερο Δικαστήριο (Τεμίζ) που ενεργούσε ως εφετείο. Το ανώτατο δικαστήριο εξέδωσε απόφαση το 1880, μέσω της οποίας ρυθμιζόταν η χρήση του νερού από τους κατοίκους όλων των κοινοτήτων κατά μήκος του ποταμού, αφού προνοούσε ότι: - Οι κάτοικοι της Λεύκας δικαιούνται το νερό οποιασδήποτε πηγής μετά τα συμβολή (ένωση) των ποταμών Μαράθου και Εφτά Βρυσών, για έξι μερόνυχτα και οι κάτοικοι των χωριών Οίκου, Καλοπαναγιώτη και Μουτουλλά για ένα μερόνυχτο Παρασκευή προς Σαββάτου). Επίσης, οι κάτοικοι του Μουτουλλά που έχουν κτήματα πριν από την συμβολή των ποταμών Μαράθου και Εφτά Βρυσών, και οι κάτοικοι του Πεδουλά μπορούν να χρησιμοποιούν το νερό πριν από την ένωση των ποταμών.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Η απόφαση αυτή ικανοποιούσε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη (κοινότητες) γεγονός που συνέβαλε ώστε να περάσουν χρόνια χωρίς σοβαρές διενέξεις και αντεγκλήσεις μεταξύ των Λευκάτων και των Μαραθευτών. Η περίοδος σύμπνοιας ως προς τη διαχείριση των ρών του ποταμού διήρκησε μέχρι το 1897, όπου μετά από μια περίοδο ξηρασίας ξεκίνησαν έντονες αντεγκλήσεις μεταξύ κατοίκων της Λεύκας και των Μαραθευτών. Το γεγονός αυτό ώθησε εκ νέου του Λευκάτες να υποβάλουν εκ νέου αγωγή το 1899 κατά της τελευταία απόφασης, εξαιτίας παρερμηνείας του κειμένου. Έτσι, το 1902 καταχωρήθηκε αίτηση στο Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο το 1903 επικύρωσε την απόφαση του 1880 δικαιώνοντας τους Μαραθεύτες. Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός ότι, αιώνες μετά τις περιδιαβάσεις της Ρήγαινας και του Ρήγα στη Μαραθάσα ως θερινό προορισμό, κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας και κυρίως κατά τη δεκαετία του 1930 και μετά, η Μαραθάσα (και κυρίως οι κοινότητες της βόρειας Μαραθάρασας) αναγνωρίζεται ως ένας αξιόλογος και σημαντικός παραθεριστικός προορισμός, αποκτώντας τεράστια φήμη τόσο εντός του νησιού, αλλά και εκτός αυτού. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν ξενοδοχειακές μονάδες (Πεδουλά & Πρόδρομο) οι οποίες φιλοξενούν παραθεριστές από χώρες της Μέσης Ανατολής ή/και της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς ακόμη από άλλους Ευρωπαϊκούς προορισμούς (βλ. ιστορία Βερεγγάρια ξενοδοχείο κτλ.). Την περίοδο αυτή ανθεί και η εκπαίδευση, με τη δημιουργία σχολείων όλων των επιπέδων εκπαίδευσης, με κορωνίδα όλων την Εμπορική Σχολή Λεμούθου (ή Σχολή Μιτσή), η οποία ιδρύθηκε το 1910 αλλά και το Δασικό Κολλέγιο Κύπρου το οποίο ιδρύθηκε το 1951. Οι σχολές αυτές αποτέλεσαν ορόσημο για την περιοχή της Μαραθάσας, αφού πολλοί νέοι μπόρεσαν να έχουν πλήρη φοίτηση λαμβάνοντας σχετική εκπαίδευση. Σημαντική παράμετρος της περιόδου αυτής ήταν και η ανάπτυξη έργων υποδομής για τη διαχείριση του νερού καθώς και η βιομηχανοποίηση, στις ανάγκες και μέτρα της εποχής, της οποιασδήποτε μορφής εμπορικής δραστηριότητας. Στην ανάγκη βελτίωσης του τρόπου ζωής και των επιμέρους συνθηκών των κατοίκων της περιοχής, η αποικιακή κυβέρνηση οργανώνει σύστημα συλλογής και διάθεσης νερού για σκοπούς άρδευσης των καλλιεργειών. Αξιοποιούνται πηγές κοντά σε κοινότητες, και μέσα από δίκτυο δεξαμενών και καναλιών (αυλάκια) διανέμεται νερό άρδευσης σε κλήρους. Επίσης, μεριμνά για στην εξασφάλιση των στοιχειωδών ποσοτήτων νερού, για την κάλυψη των βασικών βιοποριστικών αναγκών των κατοίκων των χωριών. Η διάθεση πόσιμου νερού (ή καλής ποιότητας νερού) στα νοικοκυριά των ορεινών κοινοτήτων

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		του Τροόδου, μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Οι κάτοικοι ήταν αναγκασμένοι να μεταβαίνουν σε φυσικές πηγές που βρίσκονταν σε διάφορα σημεία περιμετρικά ή εντός των κοινοτήτων, τις οποίες με ιδιαίτερη μαεστρία διαμόρφωναν με πέτρες και ξύλα, σε αυτοσχέδιες βρύσες (πρόχειρες κατασκευές που επέτρεπαν τη συλλογή νερού), όπου και γεμίζαν τις πήλινες κανάτες τους με νερό για να το μεταφέρουν στο σπίτι. Δεν ήταν λίγες οι φορές που αν οι ανάγκες σε ποσότητα νερού ήταν αυξημένες, επιστρατεύονταν τα συμπαθή τετράποδα, τα γαϊδούρια, ως μέσα μεταφοράς όγκου νερού μέσα στα παραδοσιακά δοχεία μεταφοράς του νερού (πήλινες κανάτες). Με την πάροδο του χρόνου και την ανάπτυξη υλικών ανθεκτικών στη χρήση τους στο ύπαιθρο, ξεκίνησαν οι εργασίες μεταφοράς νερού από τις πηγές στο δάσος, εντός των κοινοτήτων. Έτσι ξεκίνησαν να διαμορφώνονται οι πρώτες βρύσες (δεξαμενές) νερού εντός κεντρικών σημείων των κοινοτήτων. Οι πρώτες βρύσες που κατασκευάστηκαν στα τέλη του 19^{ου} με αρχές του 20^{ου} αιώνα, αξιοποίησαν δομικά υλικά της περιοχής (τοπική πέτρα) και αποτελούν σήμερα αξιόλογα αρχαιολογικά μνημεία που επιβίωσαν στον χρόνο. Σε μεταγενέστερες περιόδους (μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα) αξιοποιήθηκε κατά κύριο λόγο το μπετόν, για να κατασκευαστούν και άλλες βρύσες μέσα στις κοινότητες, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε κάθε γειτονία (μαχαλά) να έχει τη δική της βρύση. Η βρύση η οποία εξυπηρετούσε τις ανάγκες σε νερό ύδρευσης της κοινότητας (των μελών της αλλά και των οικόσιτων ζώων της) αποτελούσε σημείο συναπαντήματος και κοινωνικής συναναστροφής αφού ήταν και ο χώρος όπου οι γυναίκες, που είχαν στην ευθύνη τους τη διεκπεραίωση των εργασιών στο σπίτι, συναντιόντουσαν καθημερινά. Είναι χαρακτηριστικές οι αναφορές ότι, στην κοινότητα του Μουτουλλά, μέχρι και το 1908, υπήρχε μόνο μια βρύση, η Κρύα Βρύση ή Κάτω Βρύση. Από τη μαρτυρία αυτή γίνεται αντιληπτό, ότι οι επισκέπτες απολαμβάνουν το πολύτιμο αγαθό της ζωής, το νερό, από μια φυσική πηγή με ιστορία μεγαλύτερη του ενός αιώνα. Το προσωνύμιο «Κάτω Βρύση» δόθηκε μετά το 1908, έτος που κατασκευάστηκε η δεύτερη βρύση εντός της κοινότητας, σε ψηλότερο υψομετρικό σημείο. Στη συνέχεια το 1925-1928 κατασκευάστηκαν άλλες έξι βρύσες εντός της κοινότητας, ενώ την περίοδο 1950 με 1952 κατασκευάστηκαν άλλες 12 βρύσες παρέχοντας τη δυνατότητα υδροληψίας σε κάθε γειτονία της κοινότητας. Επίσης, την περίοδο αυτή εισάγεται το αυτοκίνητο/ φορτηγό ως μέσο διακίνησης και μεταφοράς των προϊόντων από και προς την Μαραθάσα, αναπτύσσεται και βελτιώνεται το οδικό δίκτυο και κατασκευάζονται νέες οδεύσεις για

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		εξυπηρέτηση των μηχανοκίνητων μέσων (βλέπε κατασκευή ξυλογέφυρου), ενώ δημιουργούνται διοικητικά κέντρα με δημόσιες υπηρεσίες στις κοινότητες της περιοχής. • <i>Η ανάπτυξη επαγγελματιών σε σχέση με το νερό:</i> Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, πολλά από τα χωριά της Μαραθάσας κατά το παρελθόν παρουσίαζαν έντονη οικονομική δραστηριότητα λόγω της άμεσης και έμμεσης παρουσίας άφθονων ποσοτήτων νερού: νερουλλάδες του Μουτουλλά, βυρσοδεψία στον Πεδουλα, ξυλοσχιτικές βιομηχανίες στον Κάμπο λόγω παραγωγικότητας των δασών στην ευρύτερη περιοχή, νερόμυλοι κ.ά. Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι, στην περιοχή της Μαραθάσας καταγράφεται αξιόλογος αριθμός θειούχων πηγών (κοινότητα: Καλοπαναγιώτη, Μουτουλλά, Τρείς Ελιές). Η παρουσία θειούχων πηγών σε κοινότητες της περιοχής Μαραθάσας, είναι σε άμεση συσχέτιση με τη γεωλογία της περιοχής αλλά και την υπόγεια πορεία του νερού, στους υδροφόρους ορίζοντες της Μαραθάσας. ○ Η άφθονη και συνεχής διάθεση νερού από τις φυσικές πηγές στην κοινότητα του Πεδουλά, λειτούργησε καταλυτικά την περίοδο αυτή ώστε να αναπτυχθεί η βυρσοδεψία, μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η βυρσοδεψία, η τεχνική επεξεργασίας των δερμάτων θηλαστικών (κυρίως) ζώων, με σκοπό να καθίστανται μαλακά, αδιάβροχα και ανθεκτικά για διάφορες χρήσεις τους, αποτέλεσε μια από τις κύριες εμπορικές δραστηριότητες των κατοίκων της κοινότητας. ○ Η συνεχής ροή των ποταμών της Μαραθάσας, συνέτεινε ώστε από παλαιότερες χρονικές περιόδους να κατασκευαστούν και να λειτουργούν στην περιοχή της Μαραθάσας σημαντικός αριθμός νερόμυλων. Ιστορικές αναφορές καταδεικνύουν τη χρήση των νερόμυλων στο νησί από τον 12^ο αιώνα μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Όσον αφορά στους νερόμυλους των νεότερων χρόνων, τα σωζόμενα απομεινάρια τους σε όλο το νησί ανέρχονται σε περίπου 200 νερόμυλους, που χρονολογούνται από τον 18^ο αιώνα μέχρι τον 20^ο αιώνα. Στην περιοχή της Μαραθάσας σήμερα υπάρχουν απομεινάρια και ερείπια νερόμυλων που λειτουργούσαν στις κοινότητες, Κάμπου, Παλιόμυλου, Μουτουλλά, αλλά και ένας από τους πλέον καλά συντηρημένους νερόμυλους της Μαραθάσας, ο <i>Νερόμυλος του Κύκκου</i> στον Καλοπαναγιώτη (Αναφορές, καταδεικνύουν ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κατά μήκος της κοίτης του ποταμού Σέτραχου, λειτουργούσαν 11 νερόμυλοι). Ο νερόμυλος με τη δύναμη της υδροστατικής πίεσης που δημιουργούσε η κίνηση του νερού σε μια τεχνητή κατασκευή από φτερωτή και ιμάντα, έδινε τη δυνατότητα της μετακίνησης των μυλόπετρων

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		οι οποίες άλεθαν το σιτάρι. (βλ. Παραδοτέο 3.6.2 για επιπρόσθετε πληροφορίες αναφορικά με τη λειτουργία του νερόμυλου/άλεσμα σιτηρών.)
11.	Η Μαραθάσα στα σύγχρονα χρόνια	Με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, ξεκίνησαν οι πρώτες προσπάθειες για τη διάθεση πόσιμου νερού σε κάθε νοικοκυριό, παρέχοντας σχετική αυτονομία ως προς το πολύτιμο αγαθό του νερού. Για τον σκοπό αυτό ξεκίνησαν να κατασκευάζονται στις κοινότητες μικρά ντεπόζιτα, εντός των οποίων υπήρχε διαμερισματοποίηση (μικρά χωρίσματα με λαμαρίνες) και κάθε διαμέρισμα/χώρισμα αντιστοιχούσε σε ένα από τα νοικοκυριά που προμηθεύονταν νερό από το ντεπόζιτο. Από κάθε χώρισμα μια μικρή σωλήνα κατεύθυνε το νερό σε ένα νοικοκυριό της κοινότητας, όπου ο ιδιοκτήτης το αποθήκευε σε δικά του δοχεία ή δεξαμενή που έφτιαχνε. Εντούτοις, η ποσότητα που αντιστοιχούσε σε κάθε νοικοκυριό μέσω του συστήματος αυτού ήταν περιορισμένη, και αντιστοιχούσε σε ένα μασούρι ή ένα σακκοράφι. Από αυτό το χαρακτηριστικό, της διαθέσιμης ποσότητας νερού ανά νοικοκυριό, οι κατασκευές πήραν την ονομασία «μασούρια». Η τοπογραφία και η γεωλογία της οροσειρά του Τροόδους, σε συνδυασμό με τη διάβρωση της μεγάλης ποικιλίας των πετρωμάτων του, συνέβαλαν στον σχηματισμό γόνιμων εδαφών στα πρηνή του υδρογραφικού δικτύου της περιοχής. Η παρουσία των γόνιμων εδαφών αλλά και του νερού στην περιοχή, αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη των δασών και των γεωργικών καλλιεργειών σχηματίζοντας έτσι ετερογένεια/μωσαϊκό ως προς τη δομή του τοπίου της περιοχής. Η Μαραθάσα από το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, και με κορύφωση στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, αποτέλεσε σημαντική γεωγραφική περιοχή για την παραγωγή γεωργικών προϊόντων. - <i>Συνέντευξη: Ποια γεωργικά προϊόντα παράγονται στην περιοχή; Πως αναπτύχθηκε η καλλιέργεια της κερασιάς στην περιοχή;</i> Στην προσπάθεια ενίσχυσης της γεωργικής δραστηριότητας στη Μαραθάσα, και την στήριξη της δενδροκαλλιέργειας φρουτόδεντρων, το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων προχώρησε στην κατασκευή σημαντικού αριθμού φραγμάτων εντός της περιοχής, για σκοπούς άρδευσης, όπως: - το φράγμα του Καφίζη το 1953 στα όρια της κοινότητας του Κάμπου, - το φράγμα Λεύκας το 1962 εντός των ορίων της κοινότητας του Καλοπαναγιώτη,

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		- το φράγμα/λίμνη Προδρόμου το 1962, στην κορυφή του Πρόδρομου, η ψηλότερη υψομετρικά τεχνητή λίμνη στο νησί, - το φράγμα του Καλοπαναγιώτη το 1966, εντός των ορίων της ομώνυμης κοινότητας και όχι μακριά από τον οικισμό του χωριού (στα κατάντη του φράγματος, λειτουργεί από το Τμήμα Αλιείας και Θαλασσιών Ερευνών, ιχθυοτροφείο πέστροφας), - το φράγμα της Τσακίστρας το 2000, εντός των διοικητικών ορίων της ομώνυμης κοινότητας. Η Μαραθάσα είναι μια περιοχή που βρίθει από ιστορία και την οποία έχουν γνωρίσει και αγαπήσει άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών. Υπήρξε έμπνευση για ποιήματα του Κώστα Μόντη, ο οποίος αγαπούσε και επισκεπτόταν τον Μουτουλλά. Ο Τεύκρος Ανθίας και ο Νέαρχος Κληρίδης ήταν επίσης, άλλες προσωπικότητες που εξέφραζαν την αγάπη και τη στήριξη τους για την Μαραθάσα. - <i>Συνέντευξη: Πως η Μαραθάσα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για Κύπριους λόγιους.</i> Στην κοινότητα Μουτουλλά ιδρύθηκε και λειτούργησε το πρώτο εμφιαλωτήριο νερού στο νησί. Το νερό της Κρύας Βρύσης του Μουτουλλά, πιστοποιημένο από το 1927 από το Εργαστήριο Χημείας του Δήμου του Παρισιού, ως νερό αρίστης ποιότητας, από οξυαλκαλική πηγή, αντίστοιχό με την ποιότητα του νερού Εβιάν της Γαλλίας. Το 1960, υπογράφηκε συμβόλαιο για εμπορική εκμετάλλευση του Νερού του Μουτουλλά, το οποίο προσέφερε στις κοινότητες αριθμό εργασιακών απασχολήσεων. Εντούτοις, η μεταβολή των κοινωνικοοικονομικών δομών του νησιού, από την δεκαετία του 1960, με την ανάπτυξη νέων τουριστικών θέρετρων στο νησί, τη σταδιακή ενίσχυση του εμπορίου και των εισαγωγών καθώς και τη σταδιακή ενίσχυση του τριτογενή τομέα της οικονομίας, συνέβαλαν στη σταδιακή αύξηση του φαινομένου της αστυφιλίας. Με κορύφωση τη δεκαετία του 1980, οι κοινότητες της Μαραθάσας (αρχικά της Νότιας Μαραθάσας, και στη συνέχεια της Βόρειας) εμφάνισαν πληθυσμιακή συρρίκνωση, που με το πέρασμα των χρόνων συνδέθηκε με τον σταδιακό γηρασμό του ενεργού πληθυσμού των κοινοτήτων και την εγκατάλειψη τους. Αν και η εγκατάλειψη των κοινοτήτων της Μαραθάσας είναι εμφανής με το πέρασμα των δεκαετιών εντούτοις, η περιοχή που αγαπήθηκε από ρήγες και ρήγηνες του νησιού, άρχοντες και φτωχούς, χώρος και τόπος θρησκευτικής άσκησης, δεν μπορεί να έχει χάσει την αίγλη της και τις προστιθέμενες εκείνες αξίες που φέρει ως φυσική κληρονομιά μέσα στους

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		αιώνες. Την τελευταία δεκαετία, μέσα από σειρά προγραμμάτων σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο, γίνονται προσπάθειες αναβίωσης και ανάδειξης των στοιχείων της Μαραθάσας που θα την καταστήσουν στις μέρες μας έναν ανταγωνιστικό και ελκυστικό προορισμό. Τα χωριά της περιοχής δίνουν την ευκαιρία στους επισκέπτες να ζήσουν μια όμορφη εμπειρία μέσα στο πράσινο και πολύχρωμο, ανάλογα με τις εποχές, τοπίο της Μαραθάσας. Αγροκαταλύματα και σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες, μπορούν να προσφέρουν φιλοξενία στους παραθεριστές που επιθυμούν να ζήσουν στιγμές και μέρες χαλάρωσης στην περιοχή. Το πρόγραμμα των επισκεπτών γεμίζει με επισκέψεις στα διάφορα αξιοθέατα που συγκαταλέγονται στα Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, όπως είναι η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, η εκκλησία της Παναγιά του Μουτουλλά και η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά. Στον θρησκευτικό τουρισμό ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει διαδρομές προς τη Μονή της Παναγίας της Τρικουκκίας στον Πρόδρομο, αλλά και τη Μονή της Παναγίας του Κύκκου, καθώς και εκκλησίες προσκυνήματα σε τοπικούς Άγιους της Μαραθάσας, όπως ο Άγιος Κυριάκος στον Κάμπο. Τα εκκλησιαστικά μουσεία στην περιοχή της Μαραθάσας, όπως το Μουσείο της Μονής του Κύκκου και της Μονής του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, αποτελούν σημεία αναφοράς ως προς τη διατήρηση και ανάδειξη της εκκλησιαστικής ιστορίας και πολιτιστικής αξίας, όχι μόνο σε τοπικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο κληρονομιάς για όλο το νησί. Αντίστοιχα εκκλησιαστικά μουσεία, μικρότερης έκτασης, υπάρχουν και στις κοινότητες Λεμύθου, Προδρόμου και Πεδουλά. Η περιοχή της Μαραθάσας έχει να αναδείξει και άλλα θεματικά μουσεία, τα οποία έχουν δημιουργηθεί με στόχο τη συνέχιση αλλά και τη γνωστοποίηση των δραστηριοτήτων που υπήρχαν στο παρελθόν. Τα μουσεία αυτά αποτελούν βιωματικές εμπειρίες για τον επισκέπτη, ώστε να γνωρίσει την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Σε κάθε περίπτωση είναι προφανές ότι, η σημασία των προσπαθειών που γίνονται μέσα από τα θεματικά μουσεία της περιοχής δεν αφορούν μόνο τη Μαραθάσας αλλά σχετίζονται με τη λαογραφία και την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού μέσα από τους αιώνες. Για παράδειγμα, το μουσείο παραδοσιακής Αγγειοπλαστικής που βρίσκεται στον Άγιο Δημήτριο προσφέρει τακτικά μαθήματα σε κόσμο κάθε ηλικίας που θέλει να μάθει να φτιάχνει κεραμικά. Το μουσείο Δασικής Κληρονομιάς στον Κάμπο από την άλλη, παρουσιάζει την ιστορία των κυπριακών δασών, της ξυλείας και της επεξεργασίας του ξύλου.

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Το Λαογραφικό μουσείο Κάμπου – πλουμιστού Κολοτζίου, το Μουσείο Νερού στον Μουτουλλά, αλλά και η σειρά θεματικών μουσειακών χώρων που ετοιμάζονται από άλλα Ευρωπαϊκά έργα που στόχευαν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας της περιοχής, όπως του προγράμματος Interreg Ελλάδα-Κύπρος, αποτελούν πλέον σημεία αναφοράς για τον επισκέπτη στην περιοχή! Την ίδια ώρα ιδιωτικές πρωτοβουλίες, που στοχεύουν στην ανάπτυξη και προβολή στοιχείων του πολιτισμού, καθιερώνουν και αναδεικνύουν την περιοχή της Μαραθάσας ως φάρο πολιτισμού και στις μέρες μας. - <i>Συνέντευξη με συντελεστές Παράκεντρου (Λεμούθου)</i> - <i>Που βρίσκεται; Γιατί επιλέγηκε η περιοχή αυτή; Πως η περιοχή έχει επηρεάσει στην εξέλιξη του και πως η περιοχή και το τοπίο επιδρά στη δημιουργία;</i> Αρώματα και χρώματα της γης. Άνοιξη, λιώνουν τα χιόνια και τροφοδοτούν τα ρυάκια, που θα ποτίζουν ολόχρονα τις εύφορες, αλλά διψασμένες πεδιάδες. Εκδρομείς εξερευνούν μονοπάτια μελέτης της φύσης, Γεμίζουν τα πνευμόνια τους καθαρό αέρα! Για τους λάτρεις της πεζοπορίας, προσφέρονται διάφορα μονοπάτια στη φύση προς εξερεύνηση. Μονοπάτια ενταγμένα στο δίκτυο μονοπατιών του Τμήματος Δασών, όπως τμήματα του μονοπατιού «Μονοπάτι Ενετικά Γεφύρια» με αφητηρία την κοινότητα Καμινάρια κ.ά. Από την περιοχή της Μαραθάσας διέρχεται και τμήμα του Ευρωπαϊκού μονοπατιού μεγάλων αποστάσεων E4. Το E4 αποτελεί ένα από τα 12 μονοπάτια που έχουν διαμορφωθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση Ορεινής Πεζοπορίας, τα οποία συνδέουν εθνικά και περιφερειακά μονοπάτια πεζοπορίας και παρέχουν διαπολιτιστικές εμπειρίες πέρα από τα σύνορα μιας χώρας. Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, συνολικού μήκους 12.000 Km, έχει αφητηρία το Γιβραλτάρ στην Ισπανία και διέρχεται από τη Γαλλία, Ελβετία, Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Ελλάδα, φτάνει στην Κρήτη, η οποία και αποτελεί τον σταθμό πριν από την Κύπρο. Στην Κύπρο διέρχεται από όλες τις επίσημες πύλες εισόδου του νησιού όπως τα Αεροδρόμια Λάρνακας και Πάφου. Ακολουθώντας τη διαδρομή του E4 στο νησί ο περιπατητής διέρχεται από όλες τις επαρχίες της ελεύθερης Κύπρου. Στην περιοχή της Μαραθάσας το μονοπάτι E4 διέρχεται κυρίως από τα νότια όρια της και διέρχεται κυρίως μέσα από δασικές εκτάσεις, δίνοντας στον περιπατητή τη δυνατότητα να επισκεφθεί και να δει το τραχύ τοπίο του ορεινού όγκου του νησιού. Εντός της περιοχής της Μαραθάσας αναπτύσσεται και η Γεωδιαδρομή 3, μέσω της οποίας ο επισκέπτης μπορεί να δει μέσα από βιωματική εμπειρία εννέα από τους γεώτοπους του Γεωπάρκου Τροόδους. Συγκεκριμένα, οι γεώτοποι 8:

Α/Α	Ενότητα	Επιστημονική πληροφορία/ Κείμενο
		Πυροξενίτης, 9: Βερλίτης, 13: Πλαγιογρανίτης, 14: το ρήγμα μέσα σε Πλαγιογρανίτη με Φλέβες Βασάλτη , 25: Περιδοτίτης, Πυροξενίτης, Πηγματιτικός Γάββρος, 40: Ρήγμα Αποκόλλησης Λεμούθου, 43: Επιδοτιωμένες Πολλαπλές Φλέβες, 47: Στρωματοειδής Πυροξενίτης και 50: Θειούχες Πηγές, Καλοπαναγιώτη. Ο επισκέπτης στην περιοχή έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί μικρά και συνήθως κυκλικά θεματικά μονοπάτια, στα όρια των κοινοτήτων, τα οποία έχουν αναπτύξει οι τοπικές αρχές, με στόχο την ανάδειξη μοναδικών στοιχείων της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της κάθε κοινότητας. Η γεωργική γη της περιοχής της Μαραθάσας είναι ξακουστή για την παραγωγή ποικιλίας φρούτων, όπως: μήλα, αχλάδια, ροδάκινα, κεράσια και χρυσόμηλα (βερίκοκα). Η κύρια ενασχόληση των εναπομεινάντων κατοίκων είναι η γεωργία, των οποίων τα προϊόντα διατίθενται στην Κυπριακή αγορά ή ακόμη και σε τοπικές επιχειρήσεις εστίασης. Ο επισκέπτης της περιοχής έχει την ευκαιρία να απολαύσει τοπικά προϊόντα της περιοχής σε φιλόξενες ταβέρνες στις κοινότητες της Μαραθάσας, που ανοίγουν τις πόρτες τους για να προσφέρουν παραδοσιακά πιάτα με τοπικά εδέσματα, και τοπικά οينوπνευματώδη ποτά, ζιβανία, κρασί και το χωνευτικό νερό των φυσικών πηγών της Μαραθάσας. Οι περιοχές της Μαραθάσας είναι γνωστές για τα γλυκά του κουταλιού, το κρασί, τους ξηρούς καρπούς και το μέλι τα οποία επεξεργάζονται και πωλούν, προσφέροντας στον επισκέπτη ένα μοναδικό ταξίδι γαστρονομικών γεύσεων (τοπικά φαγητά της Μαραθάσας: Λαλαγγούθκια ή λαλάγγια Μαραθάσας, Βαφτό, Καϊκανας, Καουρμάς Μαραθάσας, Κατσούρες με έψημα, Κολοκωτές μαραθεύτικες, Κουτσία φρέσκα γιανιστά με μάραθο, Πισίες Μαραθεύτικες, κ.ά.). Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες διεξάγονται διάφορα φεστιβάλ, συμβάλλοντας στην προώθηση των τοπικών προϊόντων, αλλά και στη γνωριμία των κοινοτήτων της Μαραθάσας προς το ευρύ κοινό του νησιού. Χαρακτηριστικά είναι τα φεστιβάλ κερασιού σε Μουτουλλά, Κάμπο της Τσακκίστρας και Τρεις Ελιές, το φεστιβάλ νερού στον Μουτουλλά κ.ά. Η παρουσία του νερού διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ζωής, του πολιτισμού, της κουλτούρας και των εμπορικών δραστηριοτήτων των Μαραθευτών, μέσα στους αιώνες. Δεν θα ήταν υπερβολή να αναφερθεί ότι η σχέση του νερού με την περιοχή της Μαραθάσας έχει διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο ως προς την ανάπτυξη και εξέλιξη των κοινοτήτων μέσα στους αιώνες, ίσως πιο έντονα από κάθε άλλο σημείο του νησιού.